

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Historiae Societatis Iesv ... Pars

Everardvs / Avctore R. P. Francisco Sacchino Societatis Eivsdem Sacerdote

Orlandini, Nicola

Insvlis, M.DC.LXI.

Liber Quartus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98283](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98283)

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARTIS QVARTÆ

A. D. 1576.

Liber Quartus.

Soc. 37.

1
Post Annum
Sanctum multi
per Europam
morbis.

2
Primus Procuratorum
Conuentus sub Euerardo.

3
Posseniis curat
Iudæis singulis
Sabbatis concionem
fieri.

4
Bellarminus ex Belgio reuocatus
ad Iudeos iuuandos.

5
P. Io. Tellerius
pios libros in Carceribus
inducit.

6
Obscenos libros
Bibliopolas remouere
curatur.

7
Per exercitia
spiritualia S. P. Ignatii fructus
collectus.

ANNVM Sanctum annus exceptit, sparso ab Vrbe per christianum Orbem Iobeleo, propè par sanctitate; sed Italia, atque aded Europæ partibus multis funestus, tanquam præparatos celo animos properaret Deus in tuta subducere. Societas vniuersa, tum occasione Iobelæi, quod Pontifex ei propriè, eiusque gymnasia frequentantibus impertijt, per exercitia spiritualia, intentioremque religiosè vitæ custodiam, nouum vigorem hausit: tum verò in populis ad eandem caelestem indulgentiam excolendis segetem vberimam habuit diuinæ gloriæ. Ætate ineunte primus sub Euerardo Procuratorum conuentus est habitus: decretumque, nemine discrepante, nullam apparere causam Congregationis generalis cogendæ. Procuratorum, præterquam Sicilia, quem pestilentia interclusit, nullus desideratus. Quin ex India quoque, ac Brasilia interfuere. In Vrbe multa in communem vtilitatem curata de nouo: inter cetera, vt magna vis Catechismorum grecorum per totum Orientem spargenda typis excnderetur. Iudæi, per absentiam Patris Baptistæ Romani aliquot iam annos Laureti fructuosè laborantis, propè derelicti iacebant. Et his, Posseniini maximè industriâ, allatum est adiumentum: curatumque, vt singulis Sabbatis lex, & Propheta ab Christiano homine eorum gentili probò, ac docto explicarentur. Qui dum inanes cæcæ gentis superstitiones redarguit; Bellarminus ad id reuocatus è Belgio, controuersa cum Hæreticis fidei dogmata tractare in Romano Collegio cœpit: atque hæc, ac pariter quæstionum conscientiæ schola, quæ ad hanc diem, solum bis in hebdomada habebatur, in quotidianam versa. Pater Ioannes Tellerius in custodijs publicis catenulâ ferreâ suspensos pios codices collocauit multiplici cum fructu: non enim ex ijs vincti multa solum præclara discebant, ab inanibus colloquijs, ac ludis ad salutarem traducti disciplinam, carcereque in scholam conuerso; sed etiam vexatione, quæ dat intellectum, præmollii, diuini verbi semen facile excipiebant: nactique libertatem eosdem libros prophanorum loco inducebant suas in domos, & amicorum. Et sanè inestimabilis librorum in vtramque partem vis est: ideoque curatum est cum Bibliopolis, & impetratum à multis, suas vt tabernas obscœnis voluminibus perpurgarent: neque amarent lucra, vendendis animarum venenis collecta. Non omitam specimen fructus è spiritualibus Sancti Ignatii Exercitijs in multis præstantibus viris: qui siue Laici, siue Ecclesiastici per ea excoli voluere. Vnus ex vna Fundamenti meditatione, totum se commutat in virum alterum fatebatur. Alius tantam in se efficaciam eorum senserat; vt miraretur cur Societas concionando, aut alijs ministerijs daret operam: cum hoc vno armorum genere, si seridè vteretur; breuè, quemadmodum loquebatur, totum posset mundum virtuti subijcere. Atque ille quidem statim suam familiam trium ac triginta capitum numero, per generalem Confessionem expiatam, inducto Litaniarum, nonnullo etiam meditationis, atque examinis conscientiæ vsu quotidiano, in religiosæ familiæ speciem ordinauit, Memorandum inter Tyrones constantiæ documentum dedit Ioannes Baptista Cananagus. Duo fuere in Societate germani fratres Cananagi, quæ familia est Medio-

Mediolani nobilis, Ambrosius, & Ioannes Baptista Pomponij Cauanagi, & Aureliæ Spatianæ filij. Ambrosius biennio antè receptus, superatis domesticorum tentamentis, inter ipsa Tyrociniæ rudimenta ad triumphum euocatus excessit è vita. Quæ mors iamdiu religiosæ militiæ cupidum, nihil terruit Ioannem Baptistam, sed plurimùm incitauit. Itaque vbi primùm septimumdecimum annum attingit, longa flagitatione tandem expugnauit potius quàm impetrauit ingressum. Pupugit id acriter propinquos, post amissum Ambrosium, non hominis solum, sed etiam pecuniæ causâ: cum opima hereditas Ioannis Baptistæ capiti inhaereret. Ergo aduolat Mediolano Pomponius doloris, ac minarum plenus. Vbi nihil profecit: cum Ioannes Baptista ad Sancti Andream, ratus extra religiosâ castra victoriam magis in prono fore; vt ad ædes Alciati Cardinalis ducatur, per ipsummet Cardinalem à Patre Generali impetrat. Ibi amplius quatuor horas solus inter suos relictus adolescens versatus variè, & exagitatus, admirabili planè firmitate, & sapientiâ, blanditias, minas, rationes falsas refutauit. Cum obijcerent imbecillitatem corporis, perpetuoque in religiosa vita valetudinarium fore; respondit supremi Iudicii die, non id quærendum ex se, qua valetudine vsus esset; sed quàm voluntati diuinæ paruisset. Cæsari Spatiano Præfili ornatissimo, cuius erat sororis filius, amorem eius Matris obiectanti; id ipsum, quod olim Albertum pernobilem adolescentulum Ordinis Prædicatorum candidatum respondisse legimus, respondit: Tabulâ pictâ, in qua Christus Dominus cruci affixus, ex vna parte cum suauissima Parente, & Sancto Ioanne ex altera cernebatur, quæ fortè ex pariete pendeat, ostensâ: Quemadmodum neque caritas Matris, neque Consobrini fecerat, vt ad eos, quos acerrimo confosos dolore cernebat, consolandos Christus Dominus è Cruce descenderet; ita nec sibi siue Matris, siue cuiuspiam necessariorum causâ religiosam ponendam Crucem. Cumque illi iterum religionis austeritatem, mentione etiam lecti factâ, obiectarent; Aspiciat, inquit, lectum, vbi Christus quiescit, Crucem demonstrans. Et ad Patrem conuersus: Crede, inquit, Domine, si tantulum eius dulcedinis degustares, quæ ego redundo; aliter loquerè: quamuis non hæc mihi dulcedo sit causa, cur velim Deo seruire: sed quod id meretur ille, & postulat ex me. Demum frustrâ exactâ die, ad Sancti Andream sub vesperam reduxere, prælio, non bello se victos existimantes: si modò iterum nancisci solum, adoriri que & quater per ocium detur. Eo consilio Pontifici supplicat, leuitatem pueri prætententes, & à Patribus circumuentum. Quare fineret apud Alciatum tri-duo, sine Patrum subsidijs haberi, ad constantiæ, & vocationis experimentum. Cum Pontifex annuisset, tanquam ad carnificinam mæstissimus adolescens solus ducitur. Res erat totâ Romanâ Curiâ celebris: nomenque Societatis iniuriâ passim lacerabatur, tanquam ad se non tam iuuenem, quàm eius hereditatem attraherent. Et haud dubiè immensa impendebat moles infamiæ, si vocationis gratiam Tyrunculus, vt poterat abiecisset: interpretaturis perperam mortalibus, cui constantia defuit, ei humana potius inuitamenta, quàm diuinam vocationem adfuisse. Itaque cum tanta res in vnus tenera adolescentuli virtute sita esset; dum ille in acie configit, Patres ad Sancti Andream in Quirinali monte, quasi cum Mose sublatis manibus, diuinum auxilium sacrificijs, ac precibus assidue implorabant. Nec sanè frustra. Acriter ac multifariam nouus, & fortis bellorum Dei bellator, modò agmine, modò singulari certamine appetitus incruentam retulit palmam. Omnium acerrimè agens solus cum solo oppugnauit Pater, ostendens iam liberum posse de se statuere; quodque nondum vestes religiosas induerat, nullam impendère notam: quidquid concipere votis posset, effusè promittens. Cum Cardinali mirificos habuit sermones. Interrogatus quamdiu eum habuisset instinctum; num ne cuiuspiam Sociorum hortatu in eam mentem venisset; respondit, Quartum iam annum se in petenda Societate fatigari, neque à quoquam inductum: sed ad hanc diem repulsum. Causam verò eius consilij non nisi eam fuisse, quod existimaret perarduum in seculo salutis æternæ negotium. At hæc, subiicit Cardinalis, tuorum propinquorum impugnationes, nihil ne te commo-

8

Io. Baptistæ
Cauanagi in vo-
catione con-
stantia.

9

Pia, ac sapida
eius responsa.

10

Vocationis de-
fectum perpe-
ram interpreta-
ri solent morta-
les.

11

Io. Baptistæ
Vocationis cau-
sa.

- uent? Planè nihil, respondit. Quin potius magis confirmor. Quibus, alijsque permultis prudentiam senilem, & robustam virtutem spirantibus vocibus, Cardinalis, vterat conscientia optima, christianaque doctus sapientia, vocationem diuinitus immixtam intelligens, adhortari ad perseverantiam cepit, benigneque complectens, ac benedicens, addens ei sese quodammodo inuidere; ad Tyrocinium remisit lætissimum: nisi quod Pater rogauerat ne ita subito mutaret vestes: se enim ad Sancti Andreae, vt cum eo ageret, venturum. Venit, eoque die ibi diuersatus; postridie vbi reuertit domum, decubuit: fortè vt id, quod sæpè Ioannes Baptista prædixerat, eueniret: aliquam ei penam diuinitus impendè. Ægrotum valde rogatus Ioannes Baptista inuisit, modestiâ, & grauitate mirè omnes afficiens: quoque id sapius, ac liberiùs factitaret; permisit Pater optatas Societatis vestes assumere. Qui non multò post conualescens, filij constantiâ, & innocentia Societatis clarè perspectâ, Mediolanum lætus reuertit. Ac Ioannes Baptista consentaneo talibus initijs progressu, post multos præclaræ militiæ annos, haud minus dedit specimen pietatis, cum emeritus euocatus in Cælum est ad quietem, quàm dedisset in primo ad pugnantium labores. Et quidem diuina sapientia, & gratia in vocandis maximè ad religiosa castra hominibus iucundissimè admirabilis cernitur. Idem sub tempus eodem die admissi ad Tyrocinium sunt Antonius, & Camillus, qui deinde Hieronymus dictus est, Barisonij germani fratres: hoc iucundius, quod alter de altero vsque ad vltimam prope diem ignorabat. Lucius vero Bencius, qui vnicum Patri solatium supererat in sæculo, cum Franciscus, Andreas, & Hieronymus præcessissent, ad eos quartus accessit: nec inuito parente, quin læto potius cunctos à se liberis Deo, à quo acceperat, redditos. Quamquam hæc exempla fratrum, qui terni, quaterni; etiam quini secuti Societatem sunt, & quidam vnà cum ipso parente, adeò sunt frequentia; vt in ceteris familia huius singularibus ornamentis, id quoque iure possit reponi. Ceterum dum læta hæc soboles adolescit in terris, vetusti quidam, diuque spectati duces missione bona decorati sunt. In his fuit extremo anno Ioannes Polancus, vir nunquam abundè laudandus: qui cum Romam, Prouinciâ Siculâ perlustratâ, nondum planè confirmatus è longo morbo redijisset; tertio decimo Kalendas Ianuarias in Sancti Thomæ Apostoli peruigilio, alterâ noctis horâ decessit, quadrado antè nonum & quinquagesimum annum ætatis egressus: quinque & triginta in Societate traductis, maiore communi bono quàm estimari possit. Sanctus Ignatius capacem omnis laudis indolem nactus ad cor hominem sibi formauerat. Cuius opera sic vtebatur; vt sub extremum suæ vitæ tempus summam ei, adiuncto Madridio, potestatem omnium rerum permiserit. Nec Laynis, ac Borgiæ temporibus minus valuit: qui vel impediti publicis totius rei christianæ curis, vel aduersa valetudine, pleraque eius prudentia committebant: gnari sub disciplina Ignatij enutritum, peritiâ domesticarum rerum, & consentaneis Instituto virtutibus abundare. Ille autem totum se ad Præpositorum fingebar sensum, permissam sibi potestatem delibans parcissimè: nihil scire, nihil posse videbatur, nisi subesse, omniumque voluntatibus inservire: laboriosus, indefessus: cui pro otio negotium. Quæ, quamque grauiâ eodem tempore diu tractarit munera, suo loco memorauit. Cuius rei cum ad fratrem perlata essent querimonie, isque scripsisset cupere se, vt aliquantum laboribus leuaretur, quò studijs literarum, quarendoque nomini vacaret; in hunc modum respondit. Video hanc tuam voluntatem ab amore proficisci: sed planè ab amore non admodum spirituali. Susceptus pro Deo labor nullus magnus est: quod si supra labores occasio offerretur vitæ quoque impendendæ Dei, ac boni publici causâ; id verò eiusmodi est, vt non amoliri, sed valde expetere nobis, alijsque debeamus, quos ex norma omnis boni amoris, quæ diuina voluntas est, diligimus. Haud negarim admodum me occupatum: verum Dei gratiâ onus leuante, nihil indè molesti sentio; æquum potius esset, vt cuperem tandem aliquando aliquid pro Christi Domini seruitio, & auxilio animarum illi vsque adeò dilectarum, laboris assumere, quàm cogitare de quiete. Nam delicatus plus nimis forem, si aliam vellem

12
Oppugnans pa-
rens grauitè
ægrobat.

13
Antonius, &
Hieronymus
Barisonij ad So-
cietatem ve-
niunt.

14
In Societate
crebro fratres
ac parentes in-
gressi.

15
P. Polanci
mors, & virtu-
tes.

16
Quantum illum
faceret S. Igna-
tius.

17
Quantum Lay-
nius, & B. Bor-
gia.

18
Eius obedien-
tia, modestia,
& indefessus la-
bor.

19
Sapiens ad fra-
trem respon-
sum.

lem quietem, quoad peregrinatio hæc perseverat, quam quæ in medijs ærumnis pro Christi Domini gloria susceptis mihi conceditur. Hos immenso animo labores pro Christo complectens, non solum abundè domesticis sufficiebat muneribus; verum etiam ad multos, è Romana Curia præcipuos Viros, quorum excipiebat confessiones, instituendos, ocium, viresque reperiebat: modestiâ, facundiâ, dexteritate: sed verâ in primis virtute, quam oris quoque dignitas decorabat, mirè in animos influens, & capiens Deo, Super hæc ad libellos pios, quorum nonnulli exierunt in lucem, scribendos curarum partem deriuabat. Nam sæcundissimo erat ingenio, iudicioque peracri, præsertim in rebus agendis, ac vitâ instituendâ. Historiam Societatis moliebat, atque in preparanda ab eius exordio ad obitum vsque Sancti Ignatii copiosissima sylvâ, unde Historia texeretur, quod habuit spatium ab creato Generali Euerardo ad Siculam professionem, incomparabili totius Societatis beneficio posuit: tribus magnis voluminibus adeo diligenter confectis; vt nihil ferè magnum, aut paruum, ad solatium posterorum è primis illis temporibus desiderari queat. Aliorum quoque deinceps ab Ignatio temporum breue Chronicon antè scripserat, adnotatu digna in dies, vt eueniebant, perscribens; unde & statas ipse ad totam Societatem literas excerpbat: quas literas eâ prudentiâ, pietateque consciebat; vt tenera Societas ex ijs haud modicam ad adulescendum, tanquam ex iucundissimo, ac saluberrimo rore, vim hauserit. Tam multa, vt vnus posset efficere; præter diuinum, quo roborabatur auxilium, hæc præcipuè adiumento erant. Perturbationes, tanquam obsequentiâs ministras habebat in potestate, perpetuamque animi æquabilitatem possidebat: idem semper grauis, serius, accuratus, nullam transmittens ab opere vacuam partem temporis. Ad hæc cuncta habebat in ordine digesta, eumque ordinem tenebat constantissimè: eo fiebat, vt nihil eum ex rebus agendis præteriret, neque vnquam perturbaret multitudo, aut distraheret varietas, aut grauitas opprimeret: neque postremò ad vacandum sibi, Deoque otium deficeret. Inter cetera priuatæ pietatis studia Pater Ledesma tradidit, eum cum vitâ Christi Domini, ac necis mysteria in totius hebdomadæ dies distribuisset; solitum quotidie cuiusque diei mysteria, in tres partes iterum distributa tribus temporibus meditari, & quotidie singulorum Societatis Collegiorum, ac præterea regionum, vbi aliqui Sociorum ad euangelizandum versarentur, in precibus recordari: insuperque plurimorum nominatum, quos nosset: vt planè mirum sit in tanta, veluti solitarij, ad res diuinas attentione; potuisse coniungi tam distractas rerum agendarum curas: vel cum tanto negotiorum strepitu adeò tranquillam mentis quietem. Nam certum est, statim vt ad Deum accedebat, siue Sacerdotales exequuturus preces, siue diuinis operaturus, siue conscientie suæ excutiendæ, aut meditationi rerum cælestium daturus operam; curas omnes, quasi iussas, obsequioque obtemperantes, facessere ab eius cogitatione solitas: nec perstrepere vnquam, vel commoueri, donec vltro ipse diuino persoluto penso rursus accerferet. Adeò Marthæ cum Maria in eius ordinatæ mentis domicilio benè conueniebat. Agnoscebat in se hæc Dei beneficia, & amicos, vt ad grates agendas inuarent, interdum inuitabat. Iam verò tantâ cum animi tranquillitate evidens est priuati cuiuspiam emolumenti respectum nequam potuisse consistere: sed solum absolutam nutui Superiorum submissionem, quidquid statuere de ipso, & quocumque versare modo vellent. Nec ipse dissimulauit: nam rogatus aliquando per literas, vt reuifere Hispaniam vellet; istud respondit, in eius potestate est, qui me regit: nam ex quo semel addixi me Deo, sub hominum obedientiâ; verè affirmo non recordari me, aut petiisse, vt ducerent, aut mitterent huc potius, quàm illuc, ac ne optasse quidem. Quippe Deus vbique est, & vbique præsto est sese querentibus. Propensionem adeò cuique suam erga nationem naturâ institam, ita ad rectum perduxerat; vt fateretur, ad alienas potius, si quopiam, se studio propendere. Quod tum educationi solebat tribuere: quèd tertiodecimo ætatis anno egressus è Patria, adulescentiæ partem in Gallia, reliquam vitam in Italia egisset: tum multò magis Societati, cuius propriam

20
Domi, forisque
perutilis opetiâ,
atque consilio.

21
Libellos con-
scripsit.

22
Societatis His-
toriam scriben-
dam meditaba-
tur.

23
Quibus inuaba-
tur auxilijs ad
tantâ mira ope-
randa.

24
Christi vitam
ter in die me-
ditabatur.

25
Orabat pro
multis.

26
Rebus agendis
non distraheba-
tur, sed facili-
me Deo vnie-
batur.

27
Erga Deum
gratissimus.

28
Erga Superio-
res promptissi-
mus.

29
Ab Patriâ, ac
propinquo rum
amore remo-
tus.

priam hanc disciplinam dicebat. Eodem modo planè animum à propinquorum amore seiuuenerat: ut si quid horum causâ agendum esset; ita non excitaretur sensu, impetuque naturæ; ut esset animi inductio, ac deliberatio adhibenda. Testimonio sunt, quas interdum ab ijs interpellatus, literas rescribebat. Conquesto per literas fratri, quod eius filio patrocinari ad Sacerdotium impetrandum abnuerat; post alia, hunc in modum respondit: Verum id quidem est, cum tam increbuerit absurda consuetudo in personis Ecclesiasticis, ut consanguineis studeant, eorumque causam agant: non tanquam pauperum, neque tanquam meritorum; sed planè tanquam consanguineorum: volo dicere non spirituali affectu, sed carnali, minimè decòrum videri mihi, me, qui prauitatem hanc reprehendo, id committere, quod in alijs condemno: ac meæ Religionis hominibus offerre exempla, ut propinquis suis non spiritualia curent bona, quæ sunt nostro consentanea instituto; sed terrena, quæ incertum est vtrum adiuumentum, an secus illatura sint ad summi boni adeptionem. Neque verò satis est, si opiner nepoti meo inesse dotes, quare dignus Ecclesiasticis facultatibus videatur: exemplum enim valeret ad aliorum patrocina, in quibus facultates illæ nequaquam benè collocarentur. Ad vltimum neque ex me, neque ex hominibus professionis meæ, siue peti, siue expeti terrenæ facultates debent: cum omnino eâ causâ, quòd potiore paupertatem, quàm diuitias (ut est Christi consilium) arbitrarer, animum induxerim cuncta mortalia abdicare. Quòd si eiusmodi forent mihi consanguinei, qui crederent sin minus ad huius vitæ bona consequenda adiuuarem, cetera adiuumenta parùm referre; hi planè significarent, se parùm intelligere, quid maximè referat: atque his, ac mundo fateor ego me planè mortuum. Ad eundem de instituendorum filiorum ratione scribens: ante omnia monet id primum, ac summum ante oculos habeat, ut ad consequendum vltimum, ac beatum finem, ad quem Deus illos creauit, gloriamque, & obsequium Diuinæ Maiestati præstanda regat, iuuetque. Et quia ad hunc finem multò plus pollent pietatis, & animi bona, quàm corporis, atque externa, propterea Patrem ita dispensare curas debere, ut primo quidem loco, & conatu virtutes, tum literas, deinde bonam valerudinem, postremò externa vitæ præsidia liberis quærat. Nam filios, inquit, relinquere diuitijs affluentes, atque adeò desides, ac circumuallatos occasionibus superbix, flagitiorum, & id genus vitiorum; non est magnum Parentis de prole meritum, respectu finis, quem semper præ oculis, veluti cynosuram, habendum prædixi. Ac subdit vtile monitum, ut quamdiu per ætatem perfectè non sapiunt, instituendos in timore Dei, ac literis curet. Sed nullam eo tempore vim naturali propensione ad hoc, vel illud vitæ genus capeffendum afferat: neque sinat vlli adhærescere, antequam per ætatem, lumenque diuinitus impertitum perpendere rem satis norint. Porro ipsi fratri consulenti de vitæ statu mutando, hoc dedit consilij. Commendaui, inquit, rem Domino, & commendabo: sed certi nihil pronunciari potest, nisi cum omnibus adiunctis statum causæ cognoscam. Hoc vniuersè dixerim, mutationem oportere in melius fieri, vel nihil mutandum. Melius autem intelligo, non honorum, atque humanæ præstantiæ incrementum; sed maius adiuumentum ad finem vltimum felicitatis nostræ: & ad quem vera prudentia vias inuestigat maximè opportunas. Si sperarem te, vitæ genere mutato, rationem initurum tuæ perfectioni, & communi bono magis accommodatam; auctor essem protinus mutandi: sin autem nil præterea sperandum esset, quàm accessus dignitatis, & pecuniæ: id tibi nequaquam conducere censerem. Nam si excipias maius auxilium ad salutem propriam, atque opem proximorum, in Dei gloriam vberiorum; melior communiter, ac tutior est mediocritas, quàm excellentia, quæ solet homines vehementiùs mundi huius amore implicare, & obliuionem afferre bonorum permanentium, curasque mortalium effundere frustra, atque abicere multas in res, quibus solidi boni nihil inest, Christus Dominus, qui sanctam humilitatem nobis vsque eo factis, dictisque commendauit, virtutis eius amore cor tuum incendat. Testimonio hæc sunt, quàm naturalem amorem erga propin-

30
Societatis hominibus propinquorum animæ, non bona curanda.

31
Salutaria Fratri monita ad liberos bene instituendos.

32
Quod Fratri consilium dedit de mutatione status.

quos in christianum, atque cælestem commutasset: quanquam christianæ paupertatis, humilitatisque studiosus verè, atque ex animo esset: qui non sibi eam modò adamasset; sed optaret quoque propinquis: experimentum enim veræ, constantisque virtutis id est. Quippe amor naturæ ingenitus homini, vel in virtutis schola præstantium mentibus imponit: vt quanquam humanarum rerum ipsi nil velint; eas tamen optent, ac sæpè curent necessarijs suis. At Polancus in omnium, ac præcipuè propinquorum animis, hæcenus existimans plus debere se illis, quos coniunctiores natura fecisset, inferi penitus cupiebat efficacem christianæ veritatis disciplinam, atque eam astimationem caducarum rerum, quam Christus Dominus edidisset. Itaque hoc in primis Matrem suam per literas adhortatur, vt in recto vsu rei familiaris, ceteraque vitæ tum suæ, tum filiorum, ac domûs vniuersæ elucere virtutes: non solùm morales, & humanæ, sed christianæ: vt appareret vitam institui secundùm lumen sanctæ fidei, & spem æternorum bonorum: atque adeò discerent à perituris bonis abstrahere animum; nequaquam ijs, nisi tanquam adminiculis ad cælestia consequenda vtentes. Sanctissimis ex hoc genere monitis, quas ille Vir totus Deo plenus siue ad suos, siue ad alienos dabat, literæ plenæ erant. Qui sanè adeò recto caritatis ordine temperauerat erga consanguineos affectum; vt ne bona quidem spiritualia ijs, nisi secundùm summam prudentiæ legem optaret. Nam cùm aliquantò post, vnus ex eius fratris liberis Alphonfus Polancus nomine Salmantica literis studens in Societatem optaret admitti; ac Prouincialis ambigeret, vtrum planè idoneus ad id vitæ genus esset; fuit è Patribus Salmanticensibus, qui recipi adolescentem cupiens ad Polancum scripsit, rogans vti rem ipse Romæ cum Patre Generali transigeret. Cui Polancus id dedit responsi, non debere ad admittendum in Religionem, suffragium esse carni, & sanguini: si iudicarent idoneum, qui coram aderant Patres; illi reciperent: si illi reijcerent; non esse cur ipse commendaret Patri Generali id, quod Societati non expediret. Ceterùm fidei erga Societatem, solidæque humilitatis promendæ egregiam materiam proxima Comitia præbuere. Vbi cùm haud deessent, qui grauem ei factam iniuriam quererentur; atque is ad externos quoque rumor euasisset; literis ad eos datis, ipse omnem aduersam opinionem absterfit, vt suo loco demonstrari: grauius contestatus cuncta ordine, quietè, ac ritè gesta. Domi autem iam planè priuatus, tanquam infimus è numero, is qui semper ab ortu Societatis maximam eius partem administrarat, spectandâ modestiâ, atque obedientiâ cæpit agere. Nec vitæ supremus actus quicquam à prægressis degenerauit. Vbi sensit momentum instare nouissimum; christianis præparatus mysterijs è libello, quem ad iuandos morientes paulò antè in lucem ediderat, iussit sibi aliquid recitari: ac lectore quærente, quid potissimùm mallet audire; recenset, inquit, capita: cùmque is singulorum titulos percurrrens ad illud venisset, in quo de erigenda in Deum spe agitur, istud, inquit, lege. Moxque interstitentem, ne longinquo sonitu moribundo crearet molestiam; iussit pergere: ac subinde IESV nomen inuocans, ad mansura excessit gaudia: de quibus solito frequentius animaduertent Patres proximis antequam decumberet diebus habuisse sermones: cùm inclytus ille animus è corpore eminens, quò mox erat subiturus, cogitatione præcurreret. His de Vrbe memoratis; inter ea, quæ per Italiam sese offerunt relatu digna, non omiserim de Lauretano Collegio, quod Societati quò diutius exoptatum, eò itucundius accidit. Cùm ad hanc diem Canonici, & Clerus non admodum cum Socijs ex animo coniuncti agerent: siue quòd oblatre eos commodis opinarentur suis, siue qua alia Dæmonis fraude; hoc anno mirum in modum conciliati sunt, vt inuicem verâ obstricti benivolentiâ, eque Sancti Pauli præcepto, honore præuenientes, in diuinum obsequium operam fructuosius, incundiûsque conferrent. Hanc animorum inclinationem Christophori Rodericij è spectata virtute collecta auctoritas, modestia, & comitas maximam partem fecit: & Iulius Feltrinus Cardinalis de Ruere Vrbinatis Ducis filius peramanter Collegij commodâ auxit. Porrò ad Sanctam Deiparæ Domum, plerisque Italiae lo-

33

Monita ad Matrem.

34

Nepotem in Societatem admitti non vult si idoneus non sit.

35

Se ad vitæ exitum præparat.

36

Mortuus.

37

Laureti Nostri cum Canonici conciliantur.

38

P. Christophorus Rodericius ad id iuuat.

39
Ioannes Au-
striacus Lau-
retum venit.

40
P. Rodencius
Ioannis con-
fessarius ad al-
terum eum di-
rigit, vt liberius
se aperiat.

41
Ioannes ad tres
horas in S. Vir-
ginis eade per-
itac genuflexus.

42
P. Rodencius
Ioanncm Ma-
ceratam comi-
tatur.

43
Ioannem, &
Comites ad pie-
tatem viuendum in-
struit.

44
Missio ex Pe-
rusino Colle-
gio.

45
Ingens eroga-
ta elemosyna.

46
P. Curtius A-
modæus inui-
sentem Episco-
pum iuuat.

47
Senis Congre-
gatio B. V. in-
stituitur.

48
P. Gurrea Ful-
gini conciona-
tur cum insigni
spectu.

cis pestilentia vel malo, vel metu interseptis, populorum modicus fuit con-
curtus; sed instar multorum fuit siue ob dignitatem personæ, siue ob religionis
eximia documenta, Ioannis Austriaci accessus. Inter humis, ac superioris anni
confinia venit, voti exoluendi causâ, quod in Nauali bello, cum memoranda
illa de Turcis reportata victoria est, quinquennio antè susceperat. Cum Roderi-
cio veteri suo Confessatio totum animi sui statum communicauit. Sed is ne ex
veteri vsu, necessitatem illi videretur imponere apud se confitendi; cum adhor-
tatus esset, vt rationes vitæ totius generali confessione ad liquidum perduceret,
idoneumque Confessarium obtulisset, quod maior libertas Principi esset; cauit in
conspicuum eius deinceps venire: cumque iam confessionis adesset tempus; sum-
monit se secretiorem in locum familiaritatis eius expiandæ intentus. Quo Ioannes co-
gnito, misit hominem, qui nunciaret, vt quando ipse tam salutariter occupatus
erat; suo loco, quem mallet sibi Confessarium mitteret. Ita quod optabat sua-
uiter Pater assequutus est. Eius tamen è manu voluit Princeps sacrosanctam
Hostiam in Diuinæ Matris cella suscipere; in qua, præter alias salutationes, lon-
gasque moras, eo die continenter ad tres horas perstitit flexis humi genibus,
coque completus est rerum caelestium gustu, ac loci veneratione; vt diceret, si
(quod Deus auerteret) Italiæ periculum à Turca immineret; eius se loci propu-
gnationem ex omnibus electurum. Abeunti Maceratam vsque comes iuit Rode-
ricius: non ambitiosa affectatione, nec inanibus prosequutus officijs: sed planè
dignâ Sacerdote, ac religioso viro obseruantia. Totum iter in pijs colloquijs ex-
gere, sanè salubriter, ac iucundè, vt sunt itinera aperiendis colloquentium pe-
ctoribus, ac pietatis negotijs opportuna. Maceratam vbi ventum, ijdem con-
tinuati sermones. Cumque Pater exponeret, quod sit Christianorum bellatorum
officium: quàm oporteat eos nominis diuini studiosos esse; statuit Princeps, vnâ
cum suis Nobilibus, præscribere sibi eas leges, quibus Iuramenti, vt vocant, So-
dalitas continetur: vt quoties quis iuraret, tot argenteos nummos in eleemo-
synam largiretur. Delegata statim cura certis è familiaribus, qui obseruarent
fontes, & multam exigent. Quæ rectè æstimanti eò sunt materia Historiæ
nobilior; quàm iniectæ Barbaris catenæ: quò pronius est homini alios, quàm
se vincere: Deoque gloriosius vitia expugnari, quàm corpora. Nobilium ex hoc
genere expeditionum è Collegio Perusino maximè salutare susceptæ, duobus
Sacerdotibus per Diocesim digressis. Quorum alter, cum in Oppido inter con-
cionem pauperis hominis summam commendaret inopiam; illapso in populum
diuino quodam benignitatis æstu, initium fecit stipem conferendi Oppidi Curio,
paucis pecuniolis, quas habebat ad manum in medium effusus: ac ceteris inde
secutis (rem planè miram) tantum constat fuisse; vt sexcentorum, & octo pau-
perum, non ad vnus diei leuandam famem, sed ad multorum mensium alimen-
ta suffecerit. Perusinus Antistes Vincentius Herculanus iussus à Pontifice orâ
maritimæ Senensis loca visere; Curtium Amodæum Collegij Rectorem, cui Ioan-
nes Baptista Alexander successit, secum duxit. Et Curtius ita se attemperauit,
vt simul Societatis institutis, simul Episcopo, atque Ecclesijs, quas recognoue-
re, plurimum satisfecerit. Ipso verò in Collegio iam bina florebant Sodalitia, præ-
sertim juniorum: in quo Ciuium, & iuris seu Cæsarei, seu Pontificij publicorum
interpretum præcipui censebantur, non minus pietate, quàm ceteris ornamen-
tis insignes. Senis quoque hoc anno Academia, & Sodalitas in clientela magnæ
Matris Virginis ad instar Romanæ instituta. Ex hoc Collegio Ioannes Gurrea
Fulgini per Quadragesimam concionatus: & quia præter modum publicè pro-
fuerat; iussus aliquot menses subsistere. Tres ac triginta concubinas ad pudici-
tiam reuocatas collocauit in tuto: ipsis quoque viris, vel ad iustas nuptias, vel
ad castitatem pellectis, pessimoque exemplo ab oculis Urbis sublato. Paces duas
ac viginti conciliauit: Et quidem sex inter pertinacissimè dissidentes, cum caris-
simorum cædes intercessissent. Rei malè partæ summam ingentem ad dominos
reuocauit: multosque fenestras contractus distinxit. Sed precium operæ penè
maximum extitit mercatus tempore, qui per celeberrimam Fulgini ab die septimo an-
te

te Kalendas Maias ad Iunij Kalendas habetur. Nam præter expostas Diuini verbi pretiosas merces, terrenaque sectantes lucra, de celestibus monitos; dedit cum Magistratibus, atque Antistite operam, ne Meretrices, quæ solebant confluere, publicæque infamem suam, ac Satanicam mercaturam exercere, vsquam reciperentur. Ac ne circumforanei quidem Mimi scurilibus, atque impudicis dictis, ac motibus popelli animos corrumperent. Re benè gesta Fulginij, Ameriam Gurrea tetendit diu expetitus. Longè ibi diuersam faciem rerum ab ea reperit, quàm Societas olim induxerat. Cuncta subortis inhorruerant dumis: & fatabantur cum gemitu Amerini: eoque tum Ciuitas, tum Ioannes Antonius Lazarus Episcopus precari enixè cœperunt, vt vellet Societas pristina partem eurgere populo sui amantissimo reddere, rursus ædem Sancti Angeli offerentes: à qua statim Episcopus, quæ olim fuerat in causis abeundi, curam animarum ad Sanctum Proculum transtulit. Itaque Gurrea Moderatore, aliquot concessi, qui tantam in itatione versarentur, quorum præcipuè operâ grauissima dissidia, quibus Ciuitas in factiones distracta, consumebatur, restincta. Florentinum quoque Collegium suam memorandi euentus expeditionem habuit, Christophoro Truxillo Vicetiam adieunij magni conciones profecto. Sape euēnit, vt eum suggestu descenderet, multi circumstiterent, qui annos multos ab salutari Pœnitentiæ Sacramento, vel ob pellicatum, vel ob inimicitias, vel ob iniqua negotia, aut alias eiusmodi causas abstinerant. Sed ardor sub Hebdomadam Sanctam, eum promulgatum lobelæum est, in immensum efferbuit: tam celebri vicinas per Vrbes diditâ nouæ rei famâ; vt Veneti certos legarent homines, qui cognoscerent rem, atque idoneis testibus confirmarent. Plena pietatis inter cetera fuit supplicatio feriâ tertiâ Sanctæ Hebdomadæ per Urbem ducta, in qua Niniuitarum pœnitentia representabatur. Præcedebat Ionas habitu prisco, vultu seuro, horribili voce inronans, Agite pœnitentiam: sequebatur Rex positâ coronâ, ac regio cultu, cilicio amictus, & sacco: post eum amplius mille homines nudo pede, nudis lacertis, nudo capite, cetera sacco tecti, oculis in terram fixis, vridem oleæ rimum læua sustinentes: dextra acie flagellum, quo se validè verberabant. Post eos puerorum innumerabilis multitudo, concinno habitu, varijsque cum argumentis incescit. His affinia reliquam per Italiam gesta: multis præsertim in Regni Neapolitani Urbibus à Bobadilla, & Ioanne Victoriâ. Atque ipsa Neapolitana Prouincia nouam quasi formam accepit. Præferat illi inde vsque ab ortu, ad hanc diem Salmieron, vir ad scribenda volumina genio, ingenioque totus intentus, ac factus. Quare ipsemet intelligens, ad clauum rectum tenendum requiri gubernatorem, qui in id totus incumberet; simul quietis, & ceptum opus perficiendi cupidus; successorem ab Euerardo vehementer, ac diu petijt. Euerardus quod in Collegij Neapolitani administratione experimentum optimum Claudi Aquaiua præbuerat, extremo Martio ei Prouinciam demandauit: quam Kalendis Aprilis, protinus vt solennem quatuor Votorum Professionem emisit, suscepit. Claudius, & vegeta iuuenta, & disciplina Romæ hausta, & pietatis egregiæ viribus pollens, rem placidè, sed efficaciter capeffuit, domi pariter, ac foris carus, ac venerandus. Et quoniam Hieronymus Surianus Nouitiorum Nolæ Instructor, graui, ac periculoso tenebatur morbo; missus item Roma est Bartholomæus Riccius: vt coniuactis cum Prouinciali viribus; dum ille prouehendis instat veteranis; is erudiendis insudat tyronibus; totâ Prouincia, quod feliciter euēnit, sese alteram gauderet. In Collegio Beatæ Virginis Congregatio instituta est: ac de domo quoque Professa Neapolim inducenda, feriò agitari ceptum. Idem sub tempus Prouinciæ Siculæ Iulius Fatius præfatus est: ac Hieronymus Domenechus Hispaniæ multum petenti, ac Valentino Collegio Rector concessus, agrâ præ tam benè meriti viri desiderio cunctâ Siciliâ. Pestilentia interim pertinaciter sauiens, latèque Insulam peruagans, Politij Patrem Blasium Sancium, dum perculsis diuina subministrat, occidit. Messanæ Pater Ludouicus Nunnus dum circiter mille suspicione pestiferi affatus segregatis operam Confessarius nauat; non contagione, sed laborum susceptorum

Hist. Soc. Iesu Tom. 4.

O

mole

49
Arcentur Meretrices.50
Mimi cœrentur.51
Pater Gurrea Ameriam tendit, vbi de restituendo Collegio instatur.52
Residetiæ Gurrea præfatur.53
P. Christophorus Truxillus Vicetiam cum fructu concionatur.

54

54
Supplicatio pœnitentiæ instituta Niniuitarum more.55
pp. Bobadilla & Victoriæ per Regnum Neapolitanum labores.56
P. Salmieron à gubernatione recedit.57
P. Claudius Aquaiua Prouincialis Neapolitanus designatur.58
P. Bartholomæus Riccius Magister Nouitiorum.59
Congregatio B. V. instituta in Collegio Neapolitano.60
Iulius Fatius Prouincialis datus Siciliæ.61
Hieronymus Domenechus in Hispaniam missus.62
Peste in Sicilia grassante mortui à Societate.

- 63 Ignatius Mulletus tyro sanctitatis odorem reliquit.
- 64 Augustinus Ghilulphus Preses tanquam Societate se-pultus.
- 65 P. Carminata Melitam concionatum vadit.
- 66 Melitenfes Collegium postulant.
- 67 P. Leonardus Capanus, & Iulius vitus ad eos vadunt.
- 68 Longobardia Prouinciæ res.
- 69 S. Carolus corpora SS. Fidelis, & Carpophori ad Professorum domum transfert.
- 70 P. Melchior Brocha Foroliuij multa præclare gerit.
- 71 Inde Bononiam transit.
- 72 P. Troillus Rosanona Vercellium excolit.
- 73 P. Michael Botellius Farusij concionibus ad Cælitæ transit.
- mole occubuit. Ibidem Ignatius Mulletus quarto tyrocinijs mensis februi extinctus: eo tamen hic nominandus, quod, ut Reçtor Ioannes Baptista Carminata scripsit, odorem rarissimæ sanctitatis reliquit. Atque hoc anno Tyrones in proprijs, longèquæ à Collegio distitis ædibus collocati. Adijciatur Sociorum numero Præses Augustinus Ghilulphus, qui viuens, ac moriens optimè de Societate meritis, supremo in morbo summè optauit in ea mori: & promisit Vxor, quod liberius se Vir Deo manciparet, statim in cœnobium recessuram. Itaque cùm in eo voto expirasset, habitum est id honoris cadaveri, vt cum pileo quadrato, & tunica, in morem Societatis, in Collegij Templo humaretur. At Carminata summo Equitum Melitenfium Magistro postulante, cum Iacobo Basso, ad sacri Aduentus conciones Melitam protectus, eam Societatis opinionem excitauit, vt æmula Equitum Ciuitas subdium & ipsa flagitarit. Itaque Leonardus Capanus, & Iulius Vitus Sacerdotes cum adiutores missi. Quorum in professione diuinæ documentum tutelæ apparuit. Nam cùm eos paruo nauigio conscenso tempestas orta Siracusas repulisset; ac Siracusani Patres traiectionem opportuniorem opperiri iussissent; nauigiolum, ex quo descenderant, repetito statim cursu in Pyratatum potestatem venit. Sed iam stylo citra fretum reducto, Longobardiam Prouinciã pestilentia ægram ab læta commemoratione, & ueneratione cælestium ineamus, Mediolani tertio Idus Februarij nouum in Templum Professæ domus sacra corpora Fidelis, & Carpophori Martyrum illata sunt. Colebantur antea Aronæ, vnà cum Gratianis, & Filini corporibus: vnde visum est Borromæo Cardinali, ac Visitatori Apostolico augendæ uenerationi ad Mediolanensem lucem transferri debere in Templum, quod in Sancti Fidelis nomine magnificè exurgebat. Ergo cùm in Collegium Breranum pridie clanculum deportata, totam noctem perpetuis vigilijs, orationibus, ac flagellationibus, non solum Socij honorassent; sed etiam Cardinalis, qui cum Familia, & Canonicorum parte ad decimam vsque horam perstitit; sub auroram ad Sancti Simpliciani tulere, vt mox cum publica gratulatione reciperent. Vbi lux clara emouit, è principe Templo, cum Clero, ac Religiosorum ordinibus, populique immensa vi, Cardinalis eò processit, nec quempiam passus est sanctæ Sarcinæ famulatum priorem delibare. Ipsemet, ac Visitator Apostolicus sublatam ex Altari aliquantum viæ gestarunt: iterumque sub vestibulum Sancti Fidelis susceptam inuexere in Templum, cùm intermedio spatio Sacerdotes è Societate gestassent. Idem sub tempus Foroliuij Pater Melchior Brocha septenas doctrinæ Christianæ scholas puerorum seorsim, ac puellarum instituit lætissima Vrbe, ac longè quàm antea quietiore: cùm puerorum greges, qui diebus feriatis modò clamoribus, lusibus, lapidationibus cuncta miscebant; iam congregati in Templis, & modestiam discerent, & laudes Deo concinerent. Binæ institutæ ad perpetuandas scholas virorum, ac mulierum Sodalitates, quas ab humilitate appellauit. Et quidem egregio exemplo mulieres, quæ iam in Sodalitatem dederant nomina, ipso postremo ante cineres die, vniuersæ ad diuinum epulum Christi corporis accessere: cælestes animorum delicias tum maximè appetentes; cùm seculum intemperantissimè in corporis effunditur voluptates. Quinquaginta tum erant numero: sed breuè plus alterum tantum sancti exempli illecebræ pellexere. Nec minùs virorum Sodalitas creuit: vtramque Collegij Patribus in diuersis Templi Sacellis stato tempore hortantibus, ac monitis opportunè iuuantibus. Melchior, vbi res Foroliuij per sese iam stabat; Bononiam, aliasque ad Vrbes excurrit, eius generis magna dexteritate, ac felicitate scholas vbique instituens. Nam videbatur proprio quodam ad id diuinitus præditus dono: iamque latissimè florebat, quas triennio ferè ante Ferrariæ inchoarat. Lætissimas quoque laborum Societatis primitias posuit Vercellis Troillus Rosanona cum Socio: vbi & Episcopus, & Sabaudus Dux, quod fuerat Humiliatorum Cœnobium offerentes, vrgebant, vt in Collegium exciperetur. Tarusij per Quadragesimam Michael Botellius magno successu diuinum verbum promulgabat: cùm occupatus morbo ægram relinquens Ciuitatem, ac suarum virtutum odore perfusam, tanquam in acie cadens, ad laborum

borum præmia euolauit. Vir laudatæ vitæ, facundiæ, prudentiæque, quam in regendis haud semel Collegijs promptit. Natione Lusitanus: vnum & quinquagesimum ætatis, tertium circiter ac trigesimum Religiosæ vitæ annum decurrens: Olyssipone ingressus, sed in Italiam statim vocatus. At Venetijs cum primum cœpit apparere lues Hæctor Leonellus, & Guidus Toscus in ærorum curationem suis deuotis capitibus, gloriosam paucis diebus mortem oppetiere: quibus contagio infectis Franciscus Bonus Mediolanensis Coadiutor multa caritate ministravit illæsus. Hæctor Fanensis erat patria, vnius, & quadraginta annorum ætatis, duobus & viginti in Societate exactis. Diu humaniores literas docuerat: dein Mutinense Collegium rexit, ac Brerani Collegij res domesticas procurauit: quæcumque gereret multum probatus. Guidus ex Oppido Romagnano Diocesanos Nouariensis, ætate septem & triginta annorum, circiter quinquagesimum in Societate versatus: quorum partem maximam in docendis grammaticam pueris impenderat: iamque dabat operam confessionibus: ingenij probi, ac disciplinæ religiosæ ingens amator. Hosce Iunio raptos, pridie Kalendas Augusti Cæsar Helmius Fulginas sequurus est, qui sex ac viginti annos in laboribus lumnis prima Societatis exordia Venetijs Rector prouexerat, iamque quinquagenario maior pro Mario Beringuccio, qui Romam ad Congregationem Procuratorum concesserat, Domui moderabatur cum popularis morbus extinxit. Cadaver in Lazaretum, vt vocant, ad sepulturam Magistratum iussu delatum. Reliqui Socij (tametsi plerique salubriora in loca exierant) domo inclusi: quibus interim alendis diuina bonitas, vt inter tot angustias, atque impedita commercia, & beneuolentiam absentiam, abundè suppeditauit. Bononia Antonius Vinchius post Longobardiam Prouinciam inspectam, suæque Rhenanæ mandata Romæ procurata, morbo interceptus interiit, septimo Idus Septembris, magnorum vir meritum: quæ triginta annorum, quos ferè in Societate vixit, interuallo varijs in Prouincijs, grauissimisque muneribus, illibatâ semper famâ, & communi approbatione collegerat. In Pago Buterfonio Brabantia natus, Louanij animo ad Societatem adiecto, Romamque missus aliquandiu Ministri munus obiit. Inde in Siciliam transgressus, ac præesse Cathanensi Collegio: mox etiam cum regia Classe ad Insulam Lotophagorum ægris curandis ire iussus, cum diuino miraculo, vt in loco memoratum est, Barbarorum manus, cum Socijs euasisset; in Germaniam inferiorem translatus est. Primus Treuirensis Collegium, mox Rhenanam Prouinciam rexit. Denique in rerum agendarum maturitate, anno circiter septimo supra quinquagesimum viuendi cursum expleuit. Ibat tum superioris Germaniæ, atque Poloniæ Prouincias inuisurus, multum optatus à Polonis præsertim, quos nullus vnquam ex Vrbe Moderator adierat: & erant res eius Prouincia bono loco. Nam cum Stephanus Transyluania Princeps Polonici Regni suscepisset insignia; vti rei Catholicæ, Regnoque vniuerso, ita Societati spem optimam dabat. Suffragia hominum, quibus ille Vir creatus est Rex, haud dubiè Numen diuinum probauit: vti non solum quæ postea consecuta sunt, sed statim exordia fecerunt fidem. Nam cum periculoso dissidio Polona Nobilitas distracta, pars ad Maximilianum Cæsarem, pars ad Stephanum detulisset Imperium, & uterque suscepisset; cuncti paulatim sine bello, & sanguine, ad vnius Stephani obsequium conuenere. Et Cæsar paucis post mensibus vitâ perfunctus, Stephanus inter prima perbenigni erga Societatem animi pignora, Collegiorum possessiones, quoties tributum Pagis imponeretur, iussit immunes esse: ac summam, quæ exigenda ex illis foret, ex Fisco regio compensari. Multos è Societate varijs locis perlubenter audiuit Concionatores: ex quibus longè maximam non approbationem modò, sed & admirationem tulit Martinus Laterna. Is ad Petrum Kostkam Culmensem Antistitem sacro initiandus Diaconatu missus, cum Alberto, vtrumque Episcopus ad ferendum Dei verbum, quamuis inuitos, quòd Præsidum suorum iussa non haberent, aliquandiu retentauit. Mox & Culmam, quo conuentum Prussiæ generalem indixerat, secum duxit: iussos in ea Nobilium multitudine cum Deo laxare reuera. Qui cum paruissent, in sagenam Ecclesiæ

74

PP. Hæctor Leonellus, & Guidus Toscus Venetijs pestiferis ministrando occidunt.

75

P. Cæsar Helmius ibidem moritur.

76

P. Antonius Vinchius Bononiæ.

77

Eius virtutes, ac munia in Societate.

78

Stephanus Transyluania Princeps in Poloniæ Regem eligitur.

79

Eius in Societatem amor, & munificencia.

80

P. Martinus Laterna Culmæ concionatur.

81
Item Mariem-
burgi.

82
P. Laurentius
Nicolai ad Sue-
ciæ Reginam
missus.

83
Maximiliani
Cæsaris mors.

84
Canisius, Auel-
lanedæ, Fran-
cisus Antonius
Ratisbonam
veniunt.

85
Rodulphus in
Cæsarem eligi-
tur.

86
Societatem se
amare profite-
tur.

87
Viennæ septem
ex Nostris pe-
ste intercepti

88
P. Nicolai Be-
cani mors, &
virtutes.

89
Beatos Spiritus
moriturus vi-
det.

90
Io. Teloenfis
Olomutij Epi-
scopus primus
ex Collegij
Germ. alumnis.

91
Domus Prob.
Brunensis sua
per Episcopum
recuperat.

92
Christianæ reli-
gionis per So-
cietatem pro-
gressus.

93
Io. SloKemius
ex Anabaptista
Catholicus.

64
Anabaptistarum
mores.

clesiæ sanctæ felicissimè concludere spiritualium piscium multitudinem copiosam, rei famâ longè dispersâ. Eâ commotus Palatinus Sendomiriæ, cum sub Autumnum Rex Marienburgum venisset; à Patre Prouinciali institit, vt Laternam eò mitte-
ret, insignem sperans, si ab Aulicis audiretur, rei catholicæ vtilitatem. Nec ina-
nis euasit spes. Auditus est Laterna sæpè latinè, multò frequentius Polonicè dis-
ferens, cum plurimorum emendatione morum, omnium miraculo: cum egregias
animi dotes multò spectabiliores faceret pusilli statura corporis, genæ inuestes,
gradus nondum supra Diaconum. Eodem tempore Pater Laurentius Nicolai
Noruegus in Sueciam missus est: qui, dissimulatâ professione Societatis, Reginæ
consolandæ, aperiendæque catholicæ fidei sensim ostio operam prudenter dar-
ret. Pridie idus Octobris obiit Ratisbonæ Maximilianus Cæsar, vbi Comitia ha-
bebantur. Ad ea Pontifex, cum Moronum Cardinalem legasset; adesse illi Ca-
nisiu iussit. Is Auellanæ quoque, qui cum Oratore Hispano venerat, ad con-
fessiones vsus est operâ. Duxerant & Franciscum Antonium Cæsarei. Qui simul
omnes non in aulis, sed priuatis in ædibus honesti Sacerdotis vnâ cum comitibus
diuersantes, & domi consuetam disciplinam tuebantur, nec foris quicquam,
quod ab Societatis abhorreret instituto, tractabant. Summâ enim curâ etiam, at-
que etiam Euerardus admonerat, ne se vltra professionis limites porrigerent:
denunciâs diuinum auxilium in ijs non affuturum, quæ Deus minimè à nobis
deposceret. Cæsare mortuo finis Comitij impositus est: atque Imperium filio
eius Rodulpho delatum. Is à Francisco Antonio salutat, oraturque vt patro-
cinium Societatis vellet suscipere, neque aures præbere obtrectatoribus; multâ
cum familiaritate respondit, Societatem sibi vnice caram: & quamuis nullus in-
tercederet deprecator; acrem se eius propugnatorem, ac perpetuum fore.
Quod non verbi causa dictum suadebat inter cetera Rodulphi de Laurentio Ma-
gio excellens opinio: apud quem paulò antè, licet subterfugientem, sed Pontifi-
cis voluntate adactum, confessione peccata expiarat Pragæ: eiusdemque de ma-
nu sacrosanctam Eucharistiam susceperat. Interim Viennam pestifer morbus
exercuit, haud immuni Collegio, ex quo septem interemit. Olomutij diutinus
languor Nicolaum Becanum Seminarij Præfectum absumpsit, virum omnibus
virtutibus, sed ante omnes obedientiâ inelytum: patientiâ quoque insignem,
cum in sesquianni quartana nullo nec gestu, nec verbo significationem vnquam
defatigationis, aut patiendi fatietatis ediderit. Ac longinquam morbi molestiam
moris iucunditas adæquauit. Nam cum mente rectissimâ constaret, aliquoties
exclamans properandum esse, quod pulchros puellos, atque Angelos cerneret;
inter eas voces expirauit: vnius & triginta annorum ætatis, è Diocesi Busco-
ducenti, Louanij in Societatem octauo antè anno receptus. Olomutianam Ec-
clesiam trium Antistitem, alio super alium raptò, funeribus mœstam, noui Epi-
scopi Ioannis Teloenfis creatio exhilarauit, multâ Gregorij quoque Pontificis
voluptate: quod primus is Præsul è Collegij Germanici tam Gregorio cari insti-
tutione prodierat. Domus quoque Probationis Brunensis hoc Pastore firmitatem
accepit: recuperatis, quæ duobus antè annis intercepta fuerant, bonis. Iuuat,
vt incrementa animaduertantur penitentium, & Romano ritu communican-
tium sub Paschales ferias, numerum adnotare. Circiter octingenti censi hoc an-
no sunt: cum vt aliàs retuli, ante Societatis aduentum circiter viginti numera-
rentur. In reuocantis ad catholica sacra fuit Ioannes SloKemius, qui religiosam
insuper, atque humilem in Societate vitam adamauit. Is Traiecti loco nobili or-
tus, parente Senatore, in Morauiam transgressus, Anabaptistarum se gregi mis-
cuerat. Sunt magno in Morauia numero Anabaptistæ: genus hominum Stoici
factus, ac supercilij: gregatim viuunt, ac liberos communiter educant, quan-
quam non promiscuè gignunt. Nemo inter eos vacuus ab opere est: sua quisque
ediscunt artificia, quæ discreti per classes in amplis atrijs, & porticibus longis
exercent: barba longa, talari veste, mira in incessu, ac toto corporis habitu
contumacia. Atque vt innumerabilia error diuerticula habet; sunt ipsi quoque
Sectarum inter sese multarum. Horum è numero Ioannes, insigni Dei beneficio
(nam

(nam sunt omnes uti superbiæ, ita pertinaciæ extremæ) catholicâ luce perspicuâ, statim animum ad perfectam virtutem adiecit: sed vxoriæ prohibebant com-
pedes. Tamen quò Patrum vlu quamplurimo frueretur; gratuitam illis præstare
operam conuehendâ domum aquâ cæpit. Nec multò post vxoris obitu solutus,
inque Sociorum numerum adscitus, opificium, quod in impietatis disciplina di-
dicerat, pietatis obsequio mancipauit. E quatuor præcipuis Morauie Urbibus
Snoynia est, ac propter eam percelebre Monasterium Præmonstratensium. Huc
Alexander Hollerus Brunensis Domus Rector ab Abbate ductus, & populo, &
Parochis, quos Abbas sub se habet ferè sexdecim, operam salutarem nauauit: ac
Religiosos non solum per exhortationes iuuuit; sed & vitæ quotidianæ ordine in
horas singulas, Abbatis iussu, ipsis, ac Seminario, quod triginta iuuenum Abbas
alit, præscripto, Græcij hoc anno Rhetorum classis inducta, & Conuictorium
contubernium institutum: in quod ex prima nobilitate amplius triginta paucis
mensibus recepti, firmerent licet Hæretici. Archidux suam ditionem recogno-
scens, duos è Viennensi Collegio Sacerdotes comites duxit, sibi & populis ad
pietatem peropportunos. Iam Domini Prouinciales Stirie duas Societati candi-
dè laudes attribuebant: nam & in Archiducis, quàm in ipsorum gymnasio, iu-
uentutem institui diligentius, & exuscitari in populo religionem, deterio per-
conciones, & catecheses insecuti puluere, fatebantur. Haud obscurius Ingolsta-
dij apparebat quid Societatis disciplina præstaret: nam cum ob frequentes cum
Academicis contentiones aliquot antè annis, Monachium simul Philosophiæ,
simul Rhetoricæ, & Humaniorum literarum studia, quod Pædagogium appel-
lant, translatum fuisset; ea quidem Monachij bellè procedebant; sed Ingolstadij
paulatim fiebat solitudo, labebanturque cuncta in deterius. Eam ob rem diu
Princeps institit, vt Ingolstadium rursus ea studia renocarentur. Et quoniam
optimè merito Principi nefas erat diutius aduersari; certis ad pacem cum Aca-
demia conditionibus editis, reditum est: eiusdemque rogatu Conuictores Ingol-
stadij excepti, & Monachij retenti. Erant, qui hanc Ingolstadio disciplinarum
restitutionem in tempore factam, Societatis etiam causâ existimabant, vt Dilin-
gani eò scholastici transferrentur, si opus foret. Quippe Episcopus, quèd scène-
bris ille contractus improbaretur, in asperitatem intolerandam euaserat; & quan-
quam interdum expellendos Iesuitas esse dicebat; tamen subtrahendis alimen-
tis, & vexatione acerbissimâ, haud obscurè eò tendebat, vt fugam per se ipsi mo-
lestijs victi capesserent. Rhenanam Prouinciam Balduinus ab Angelo Belgicæ
Prouincialis inuisit: Spirenses Fuldensisque turbulentas res præcipuè, si fieri
posset, compositurus. Ac Spiræ quidem quietiora fuere omnia. Canonici com-
muni consensu opportunas Collegio ædes decreuerunt extruere, quibus inædifi-
caturum etiam scholas recepit Episcopus, cum in præsentia remotis ab domicilio
vterentur. Ceterum Fuldæ, quæ iam diu aduersus Abbatem tumebat tempestas,
scædum in modum erupit. Nam cum agrè ferrent Capitulares adigi se ad pudu-
ritiam, & dignam professione vitam; ac Nobiles bona Abbatia, quæ oppigno-
rata possidebant, representato pretio repeti: atque ab exhaurienda plebe iniquis
fœnoribus arceri: ad hæc Hæretici furerent, quèd reuiuisceret catholica pietas;
atque institutas Heilingstadij ab Moguntino scholas: ac reliqua in Eisfeldia gesta
Abbatis exemplo tribuerent: quasi iam nimium catholici Principes auderent; con-
sensu omnes noua moliri cæpere, obtendentes imminuta ab Abbate Capitula-
rium priuilegia: Nobiles indignis modis vexatos: plebem iniquis operis obtri-
tam. Fortè euēnit, vt eodem tempore Iulius Herbipolitanus Episcopus tentaret
suum, ac Fuldensem Principatum coniungere, ea ratione, vt in præsens ipse, at-
que Abbas vicissim alter alterum decerneret successorem: cum eo vt post alterius
obitum, alter superstes vtrumque Principatum obtineret, coniunctumque in po-
sterum habendum successoribus traderet. Quod consilium cum Balthasar magnâ
semper constantiâ repudiasset; inde Capitulares, ac Nobiles in spem venere pos-
se Herbipolitanum ad suas partes traduci. Exaggerant apud eum concitatos po-
puli animos, finitimos Principes exacerbatos, atque in occasionem intentos:
impen-

95

SloKemus So-
cietatem iugre-
ditur.

96

P. Alexandri
Holleri Snoy-
niæ in Morauia
labores.

97

Græcij Rhetor-
icæ classis, &
Seminarium
instituitur.

98

In Stiria Socie-
tatis fructus.

99

Item Ingolsta-
dij.

100

Dilingæ No-
stii ab Episcopo
vexatur.

101

P. Balduinus
ab Angelo Rhe-
nanam Prouin-
ciam vifitat.

102

Spiræ Canonici
ædes Collegio,
Episcopus scho-
las ædificat.

103

Fuldæ tumul-
tus contra Ab-
batem excitan-
tur.

impendere haud dubiè catholicis reliquijs extremum naufragium, nisi ipse ad Principatus quoque Fuldenfis gubernacula manu porrectâ, tuâ pietate, ac prudentiâ cursum malè coherentis nauiculæ tot inter procillas temperet; atque infanis, è fluctibus, ac vorticibus euolutam in tranquillum deducat. Hæc dum coquuntur, Balthasar Hamelburgum in ditione Fuldensi Oppidum, sed Herbipoli, quàm Fuldæ propinquius, concessit: conaturus illuc quoque iam diu eiectam catholicam pietatem reuocare: atque ipsum Herbipolitanum Antistitem cum eo communicaturus consilia, ad se inuitauit; quæ fuit seditiosorum consilij optanda commoditas. Nam cum per absentiam Principis liberiùs Fuldæ coinissent, ac demum deijciendum à Principatu Abbatem, consilio habito, statuissent, cum armatis ducentis Equitibus Hamelburgum properarunt; quò postrius Herbipolitanus venit, qui erat dies decimus ante Kalendas Iulias. Abbas Antistitem mira alacritate excepit: cumque multi id quod agebatur insulurrarent; citiùs se extrema passurum, quàm de tanto Præsule secus quicquam suspicaturum asseuerabat. Aduentu Episcopi palàm seditio patefacta, iussusque Balthasar Principatum abdicare. Aderat Hamelburgi Petrus Loppercius Phriso è Societate Sacerdos: cuius dudum operâ Abbas in literarijs studijs utebatur, tumque concionatorem ad populum adhibebat, idem Herbipolitano familiaris, cuius fratris filios erudierat. Hic egregium constantis animi experimentum dedit. Nam cum Cancellarius Herbipolitani Abbatem vrgeret, vt Principatu cederet, suam iussus explicare sententiam, audacter respondit, se quidem haudquaquam tantâ esse prudentiâ, vt in re tam graui quicquam pronunciare possit: hoc breuiter dicere, mori se malle, quàm id suadere, quod Cancellarius suauisset. Quæ cum è Cancellario Episcopus cognouisset; hominem accersit, suum erga Abbatem, ac religionem catholicam, nisi maturè prospiceretur, per Saxonem, atque Hessum breuè Fuldæ delendam, studium præfatur: tum interrogat quid consilij ancipiti in causâ ipse ferat: censeret ne è republica fore, si Abbatia Fuldenfis administrationem, quam omnes obtrudebant, assumeret: adiiciens de studio, quo Societatem Herbipoli, ac Fuldæ prouehere cogitabat. Loppercius modestâ libertate, Quamquam supra ingenium meum, inquit, deliberatio est; tamen quando Celstitudo tua iubet, proloquar quod sentio. Nam & id fortè tempus est gratum animum pro paterno erga Nostrum Ordinem studio significandi. Nullo prorsus modo Celstitudinem tuam censeo hisce immisceri turbis debere, nisi sedandis. Nam etsi alia pratendant turbulenti; certum est tamen id solum eos agrè ferre in Abbate, quod Catholici omnes, ac boni viri admirantur. Non est tua conscientia videri subitis, ac repentinis fauere tumultibus. Pessimum exemplum est per subiectos Principem prodi, abijci, pro libidine assumi. Hos motus, qui coerceri debuerant, si videaris exequutus; quæ ad alios Principes, non solum veteris, sed nouæ quoque religionis de te fama ibit? Nam quisque vel in rebus alienis odit exempla, quæ aliquando in suam perniciem possent assumi. Grauior mouetur res, quàm vt vel Pontifex, vel Cæsar se inscijs transactam probaturi sint. Fac demum cetera absint incommoda: id sanè euidentis est: quamuis Abbas Principatum abdicet; tamen id ratum non fore. Nunquam conueniunt ius, ac vis. Quidquid hic transigatur tanto in armorum strepitu, tot inter minas; vt extortum, ac metu, qui in constantem virum cadat, putabitur. En tibi mox inimicitia, controuersia, turbæ, non in aliena ditione compressæ, sed accersitæ in tuam. Hoc igitur, quantum ego video, res christiana publica à te: hoc, quam adhuc commeritus es virtutum, gloria postulat, vt ad compescendam hanc seditionem, & conseruandum iusto Principi obsequium, curam, auctoritatem, vires conuertas. Hoc sermone videbatur Episcopus commoneri: sed tum alia afferebat contra, tum quòd multitudinis sedandæ viam non inueniret. At Petrus: Si alia, inquit, consilij viæ minùs placent; hoc superest vnum meâ sententiâ, vt coniunctis cum Abbate viribus, vterque ex Oppido, vel Nobilitate inuita, erumpatis. Tum Abbas necessariâ corporis instructus custodiâ Ratisbonam ad Cæsarem pergat. Sed cum Episcopus ne id quidem probaret; in eo perseverans,

non

104
P. Petri Loppercij consilia
ad Abbatem.

105
Et ad Episcopum
Herbipolitanum libera
responsio.

non esse tantum sibi virium, ut Nobilibus, ac Ciuibus inuitis tentare eam rem auderet. Gliscebatur interim seditio, & Abbas deposcebatur ad necem: ad incutiendum potius, ut vero simile est, terrorem, quam ad facinus perpetrandum. Emanauit ille quoque rumor in vulgus Petrum esse, qui Abbatis constantiam roborans concordia moram offerret. Quare & ipse ab armatis tanquam ad necem infans clamoribus conquiri cœpit: quorum primos impetus cum diuino propè miraculo ex alijs in alia fugitiuus conclauiua euasisset; tandem quod diu nequiret fallere, post fusas ad Deum preces, vtrò se obtulit. Continuo comprehensum per compita toti Ciuitati spectandum ad ludibrium trahunt. Erat Pater, ut ab oratione surrexerat, sine pileo, & pallio, tunica tantum breuicula, nimirum viatoria, in qua Fulda Hamelburgum pedes itabat, amictus: stipabant circa, præque, & ponè Nobiles: alijsque alia in contumeliam proclamantibus, tertio quoque passu insistebant: atque vnus admodum vocalis intonabat, Duce-re se eum: qui ipsos ad extremam inopiam redigere, vitamque, & animas eorum perdere impura doctrina voluisset. Cumque Pater se purgare pro tempore conaretur; vnus è turba ingenti cum spatha ambabus sublata manibus, veluti medium scissurus irruit: quem coërcuere proximè stipantes, penâ capitis denunciatâ, si quis hominem violaret. Ergo Dei præco, cum in singulos gradus necem opperiens iret, ea diuinitus fiducia roboratus, ut iucundè, nedum grauâtè esset occubiturus, in custodiam ducitur. Petro subtracto, Abbas, ut dein ipse rerulit, vehementer animo concidit, cessitque minis. Conficiuntur abdicatio-nis tabulæ. Hamelburgenses obsequium nouo Principi iurant: cuncta, quantum in tali causa potuit, confirmantur. Tum Petro libertas redditur: quem Herbi-politanus perhonorificè habuit, ad iniuriam, ut aiebat, se inuito irrogatam à Fuldensibus compensandam. Mox potestate abeundi facta, Treuiros ad Pro-uincialem, ac Visitatorem abiit: inde statim Fuldam, ut Collegio Osualdi Re-ctoris decumbentis loco præfesset, remittitur. Porro tot inter tumultus pax Collegio constare non potuit. Nam etsi Herbipolitanus, ut fidem faceret rei catholicæ studio sese duci: patrociniū impensè pollicebatur; tamen cum admi-nistris non admodum fidelibus vteretur, & populo ex noua licentia creuisset audacia: multa Dei famulis toleranda, atque exorbenda fuere. Erat Fulda ho-mo Hispanus, Petrus nomine non indoctus, sed siue parum sanus, siue à malo Dæmone obfessus absurdissimas palàm contra Romanum Pontificem, veram Ec-clesiam, & Christum Dominum opiniones fundabat: adijciens apparere sibi Chri-stum Dominum, & mortem minitari, nisi interficeret Idololatrias. Is ab aduersa-rijs tanquam idoneus lectus est ad Patres vexandos. Accingebant ferro, & ad Scholas, ac Templum mittebant, vbi vesano tumultu, horrendisque clamori-bus cuncta turbabat. Idem quodam die, vbi diluculo potuit Templum ingres-sus, abdidit se, & cum iam Sacerdos ad altare Sacrosanctum Christi corpus po-pulo ostenderet; horrendum inclamans, magnis & crebris lapidibus cœpit Sa-cerdotem appetere. Tantum pauca intererant mulieres, quæ se fuga proripue-re. Sacerdos post altare, cum diuinissima Hostia, raptim fugit. Ex Patribus, dum incautiùs accurrunt, duos sacrilegus lapidator propè interemit: sed aliorum ac-cursu eiectus tandem, ac sacrificium peractum est. Apparuit & ibi diuina prou-i-dentia, quod cum quidam desperati planè ingenij homo se furijs deuouisset, ni die Sancti Stephani Protomartyris Iesuitarum aliquem interficeret; cum ira, & vino plenus in Templum ad perpetrandum facinus inter vespertinam psalmo-diam irrupisset, sclopis egtegiè preparatis; tamen nemini detrimentum afferre potuit. Multorum quoque constantissima erga seruos Dei beneuolentia palàm facta est, præsertim discipulorum, qui vel cum periculo capitis, palàm se tot inter turbas Societati dare nomen velle profitebantur. Interim re cognita priùs Maximilianus Cæsar, mox eius successor Rodolphus Herbipolitano die dicta, dum res paulatim componeretur, maximo Teutonicorum Equitum Magistro Fuldensem administrationem delegauit. Inde omnibus meliorum temporum spes oborta. Sed dum Fulda tumultuatur; totum Belgium rapinæ, caedesque barbara

fedi-

106

P. Petrus à Ful-densi plebe ad necem quæri-tur.

107

Comprehendi-tur ac ludibrijs afficitur.

108

In carcerem truditur.

109

Abbas abdicat se Abbata.

110

P. Petrus à vi-pulis liberatus.

111

Collegium Ful-dense vexatur ab infano, seu dæmoniaco.

112

Nostri à disci-pulis alijsque defenduntur.

113

In Belgio mu-ltus in por-pulo exurgit.

114
Antuerpiæ in
Nostris deri-
uatur.

fœditate infestabant. Nam cum Ludouico Requesensi mortuo, nec dum quopiam à Rege suscepto, administrationem Ciuium ordines suscepissent; Hispanus miles, quod stipendia non repræsenterentur, Antuerpiam, ac Traiectum diripuit. Inde coortis atrocibus inter indigenas, atque externos factionibus, ubi ubi hi illos, hos illi deprehendissent; plurimum fundebatur sanguinis, nec nisi interneccione rabies explebatur. Omnia itaque formidine, suspitione, sanguine plena erant.

115
Ex leuitissima
causa.

Socij quanquam exposcendæ duntaxat à Deo paci intenti sedulo operam dabant, vt in neutram partem vergerent, ac neminem è direptoribus in sacro Penitentia Tribunali absoluerent; tamen suspiciones populi tumultuantis, grauiterque exasperati euitare non potuerunt: præsertim Antuerpiæ, ubi Hispani multum consuetudine Patrum utebantur, duoque è Natione Sacerdotes Petrus Trigofus, & Michaël Ferdinandus in Collegio degebant. Itaque septimo Kalendas Octobris cum quosdam Anglos inani prodicionis metu, & tanquam Vrbs incendium molientes comprehendissent; rumor in vulgus dicitur, inter Iesuitas Anglos plurimos prodicionis Socios delitescere, cum vi magna tormentarij pulueris. Ortum inde rumorem postea narrabant, quod paulò ante quam Angli caperentur, vnus eorum iussit aliquantum pulueris (nam erant regij milites) domum suam deferri, quam baiulo vt indicaret, dixit prope Iesuitas esse: isque inter eundem interrogatus, quò puluerem ferret; ad Iesuitas respondit: vnde orta suspitione, auctaque illico à maleuolis; populus satis antè concitatus, tanquam lymphatus ad hominum duo millia maximo tumultu ad Collegium concurrir. Forè omnia clausa erant, etiam Templi ostia, quod Dei famuli in Templo, gymnasioque matutinis perfuncti laboribus, ad prandium secesserant. Turba non inuento aditu, domum cingunt, parant vim, ac faces, fenestras lapidibus verberant. Exciti ad tumultum Patres nil sibi conscij, nec causam tumultus scientes, coguntur in Templum, Christo Domino sua offerunt capita, seque inuicem complexi in singula momenta necem oppèriuntur: tandem emissio per tectum, qui forè domi erat, scholastico correctore, rogatique per eum tres Procereas affuere. Otho Comes de Herbestein præfectus sexdecim vexillis Germanorum militum: Federicus Perenottus Marchionatus Antuerpiensis Gubernator Cardinalis Granuelani frater, & Gosuinus Antuerpiæ Marsgrauius. Hi cum iam ad fores Collegij faces admouerentur, interuenere: cohibitoque tantisper populo, ac rem se cognituros testati, in Collegium admittuntur. Noluerunt pro sua humanitate quicquam feruari: sed paulùm immorati egrediuntur, ac fidem faciunt Societatis innocentiam à sese compertam, quod & confectis mox literis testatum rite voluerunt. Ita quieuit tumultus: non tamen dira suspicio profus occidit. Quare Comes præsidium militum, qui iniuriam arcerent in Collegio apposuit, ac Trigofus Lyram leuandæ inuidiæ secessit. Nondum mensis exierat, cum gemina Leodij tempestas exorta latiore compressa est exitu. Nam cum Leodienses, ob direptionem Traiecti, omnia suspecta haberent, & ad motum quemuis prodicionem timerent; quibusdam armatis Oppidum ingressis, populus commotus, sensimque temerè glifcente suspitione, ad arma concurrir, prodicionem clamans: latère in Iesuitarum ædibus proditores. Magistratus mitigando, vt verisimile est, populo, cum honestorum Ciuium manu milites viginti mittit, qui domum scrutentur: ingressi dum latebras quamuis repostas excutiunt; deprehendunt in Sacello rectorem Patrem Nicolaum Minutium sacrificantem, eo ipso temporis articulo in Hostiæ Sacrosanctæ consecratione occupatum: quam, cum de more sublatam adorassent; mitiores facti, optimèque ex ijs, quæ viderant affecti, domo egrediuntur, & falsa, quæ de Collegio ferebantur, renunciant. Hic putatur ea maleuolis occasio spargendi rumoris fuisse, quod fama ferebat, Hispanos Traiecti Collegio pepercisse, siue religione id fecerint, nam & Sancti Francisci Cœnobio abstinere: siue quod vtroque nihil sperarent prædæ. Porro Traiecti Collegio iam florente, quanquam vt dictum est, prædatores ei pepercerant; tamen cum omnia luctu, ac merore obtrucidatos Ciues squallerent, multique superstitum solum mutassent; scholæ tantisper intermissæ sunt. Eadem ceterum

116
Collegium, ob-
sideri, & lapi-
dibus impetit.

117
PP. tanquam
morituri ad
Templum con-
fugiunt.

118
A Proceribus
tumultus sedatur.

119
Leodiense Col-
legium populus
infimular, atque
infestat.

120
Satellites ad Sa-
crificij aspectum
mulcentur.

121
Traiecti scholæ
intermissæ.

Bel-

Belgium peruagata proditiōnis suspiciō est : ac Duaci maximè aduersus Societatem, & Collegium Anglorum increbuit : ex qua tamen non tantus dolor exiit, quantum gaudium ex composita cum facultate artium controuersia. Quam ad rem maximè profuit Iacobus Scipmanus. Is enim ubi ad Collegij eius gubernacula admotus est, cum plerisque viros doctos è facultate prius contra Societatem opinionibus imbutos offendisset, tanquam Socij cuncta ad se pertrahere vellent, gratis docendo; comiter, atque officiosè tractans, paulatim ita mitigauit, edocuitque opinionibus falsis absterfis; vt vehementer omnes viam concordia ineundè cuperent. Fauebat plurimum Vniuersitas Collegio : cui datis literis egregium testimonium præbuit Thomas Stapletonus Vniuersitatis per id tempus Rector. Præter alia in hæc verba : Fidem facimus, & testamur sub certa scientia, & longa iam aliquot annorum experientia, Patres, & Professores Societatis Nominis Iesu hic in Collegio Aquicintensi Philosophiam, & bonas literas docentes maximo hæcenus cum fructu, ad incredibile Vniuersitatis huius incrementum, & ad summum Dei Optimi Maximi honorem, hanc docendi Prouinciam exercuisse. Sic enim à quo tempore hic primùm docere cœperunt, domi in ipso Collegio non minùs veram, ac sanctam pietatem adolescentum animis instillarunt frequentissimè concionando, confessiones excipiendo, & ad sacram synaxim adolescentes suos creberrimè perducendo; quàm bonas literas accuratè, & diligentissimè docuerunt : vt & numerosissimam habeant intra ipsos Collegij parietes iuuentutem, & extraneorum præterea multitudinem ingentem : non minùs pietate, & bonis moribus insignem; quàm literaria eruditione præstantem. Sanè reliqua Collegia sic sua singulari industria ad emulationem excitauerunt; vt alterum quidem iacens, penèque vacuum sub Regente nouo horum Patrum æmulo, & imitatore sedulo, egregiè iam resflorescat; alterum de nouo institutum non aliter sibi florere posse videatur; nisi ad horum industriam quamproximè accedat. Plurimos ex hoc Patrum Collegio Artesia, & Hannonia Pastores, multos schola nostra Theologos, optimè institutos, & comparatos accepit. Planè sine horum Patrum industria artium studia iam olim in hac Vniuersitate, aut concidissent, aut obscure sanè, ac duro loco fuissent. Foris præterea ita populum Duacensem frequentissimis concionibus, & confessionum exceptionibus ad pietatem, & verum Dei cultum inflammarunt; vt nemo pius horum Patrum studio se meliorem factum non agnoscat. Multi aut impij ad frugem reuocati, aut tepidi ac segnes accensi, & incitati horum industriâ fuerunt. Quæ quidem omnia ita se habere publica vox, & fama loquitur, frequentissima populi synaxis diebus festis, ac Dominicis in Ecclesia ipsorum parochiali oculo demonstrat. Denique boni hic omnes, atque prudentes viri salutem propemodum huius Vniuersitatis, certè artium, & disciplinarum studia ab vno Patrum hic docentium Collegio pendere profitentur. Quorum omnium suffragijs ad maiorem, & publicam attestationem, vt noster quoque calculus adderetur; hæc ita se habere hoc instrumento mea propria manu scripto, & sigillo officij Nostri Rectoralis munito, omnibus, & vniuersis fidem facere volui. Rebus hoc cursu fluentibus, ijs, quibus commissa erat controuersia, peroptabant tam salutari docendi officio Societatem sine suarum legum detrimento fungi : ac demum varijs pertentatis vijs, ea in præsens visa expeditissima est; vt certo stipendio reliquis duobus Collegijs Regio, & Marcenensi attributo, ea quoque gratis docerent : opportuno sanè tollendis querelis, incitandæque æmulationi, remedio. Nam ubi cetera paria erant, ad auditoria frequentanda tantùm certamen relinquebatur industriæ. Hoc igitur pacto in Duacensi Collegio, & paci publicæ, & priuatis legibus consultum est. Ceterùm Iacobus Scipmanus, cum propter valetudinem Ioanni de Haya Seruio administratione, relicta, Antuerpianam fuisset translatus; ibi sexto nonas Maias, non morbi vi, quod & Medici adiudicarunt; sed ob toleratos labores, succo vitali prorsus absumpto, extinctus est. Vir fuit optimè de Prouincia Belgica, ac præcipuè de Collegio Lonanensi, ac Duacensi, quæ rexit, meritis : patriâ Iprensis, sexto & quinquagesimo anno Seculi Societati additus.

Hist. Soc. Iesu Tom. 4.

P

Haud

122

Duacense quoque Collegium turbo peruagit.

123

Iacobus Scipmanus Collegij Rector turbam mentem mitigat.

124

Thomas Stapletonus de Collegio Duacensi benè testatur.

125

P. Iacobi Scipmani mors.

126
Ab Gallia tum-
multibus So-
cietas immu-
nis.

127
Parisijs Schola-
stici diuiguntur.

128
Maldouatus
Luteia Tolo-
sam secedit, in-
de Mussipon-
tum.

129
Hugonotti per
Monachos
Mussipontanam
Academiam ve-
xant.

130
Dei vltio in la-
dentes cadit.

131
Io. Hayus in
seculari habitu
de transubstan-
tiatione in Eu-
charistia Argen-
torati cum Hæ-
reticis disputat.

132
Ei incit cum
Ministorum
dedecore.

Haud minores per Galliam motus bellici strepuere: sed diuini Numinis, ac Regis patrocinio steterit Societas vbique incolumis, nusquam sua aduersus vitia, atque errorum monstra remittens bella. In Parisiensi Collegio scholastici ad mensuras confessiones, & quotidianum sacrum sensim adduci cœpti. Rex decem adolescentibus pauperibus sub disciplina Sociorum alendis, nobilium quorundam impulsu feminarum, impensam addixit. Maldonatus præ inuidiosi auditorij magnitudine à theologica cathedra ad styllum curam traduxit, commentarios in sacras literas condens, partem operæ simul adhortationibus in Sacello Collegij gallicè habendis impertiens. Neque id diu fas fuit: nam Pontifex controuersiam de Conceptione, cum mira prudentia ad id temporis per sese fuisset consensescere; tandem iussurus non aliter de ea, quàm congruenter Tridentino Concilio, & Sixti Quarti diplomati disputari, atque sentiri; Maldonatum tantisper Lutetia iussit faceßere, ac Tolosam nominatim secedere, peropportunam in ea Ciuitate tanti viri operam ratus. Sed cum ob impedita armis itinera penetrare eò nequiuisset; ad Bituriges abiit. Mussipontanam Academiam mirificis adolescentem auctibus, nec accurrentium modò auditorum frequentia, sed Lotharingia toti dimissis à Collegio operis fructuosam, ferre Hugonotti nequibant. Itaque Monachos Monasterij Gozziensis, quod fuerat ad Academia subsidia destinatum, ad intendendam litem incitarunt, gratulantes inter se, cuniculos repertos, per quos aliena operâ occulti ipsi, atque inuisi, exurgens illud catholica fidei propugnaculum inter ipsa fundamenta euerterent. Sed facillimè deprehensi, elusique cuniculi sunt: bonosque Monachos non solum ius in officio continuit; sed etiam (documentum quoddam diuinæ dexteræ) cum Prior Monasterij, qui litis vrgendæ causâ Romam vsque contenderat, statim vt re infecta ad suos redijt, miserè interemptus sit ab homine spurio. Ceterum etiam Argentorati Societatis, & Collegij Mussipontani nomen cum dignitate, catholicaque religionis commodo auditum est. Ioannes Hayus natione Scotus, iuuenis & virtutis, & doctrinæ præstantis ex Polonia valetudinis causa translatus Mussipontum, ex itinere in catholicum Medicum incidit, qui redditurum se ei valetudinem recepit. Mussiponti Philosophiam docere exorsus, dum Cæli salubritas nihil iuuat, ad eum Medicum mittitur, qui tum Argentorati agebat. Hic dum valetudini operam dat, publicè contra transubstantiationem in diuinissima Eucharistia disputabatur, nemine Catholicorum causam agente; cum ea tempestate noua duntaxat religionis ritus publicè Argentorati permitterentur. Opportunum itaque visum est Hayo causam veritatis suscipere: eò magis, quòd alieno tantisper vtens vestitu pro Iesuita non habebatur: & facillimum erat catholicis rebus multum existimationis acquirere. Ergo pridie Idus Iulias in schola publica apparet. Rector erat Academia Ioannes Sturmus: præerat disputationi Ioannes Pappus: à quibus impetrata disputandi copia, incipit. Hayus mirari se Pappum, qui Theologia Doctorem profiteatur, assertiones cum sacris literis, Conciliorum decretis, communi Patrum sententia, ac perpetua Ecclesiæ consensione pugnantes in publicam disputationem vocare. Addit in ipsis thesibus proponendis desiderari modestiam, cum Concilij Tridentini decretum appeller commentum. Tum explicata argumentatione, responsum modestè expectat. Obmutuit planè, qui responsurus sedebat: nec Pappus, in quem totus recidebat labor, satis bellè se explicauit. Hærebat, ac titubabat, nodi vim subterfugiebat: cumque interim vrgeret Hayus; in abstergendo sudore gelido, qui repenti hominem inuaserat, totus occupabatur. Eò acritus Hayus instare, ac premere, orationem ad auditores vertere, ipsos facere Iudices: ex ipsis querere, num Dominus Doctor Præses argumentum soluisset. Nec propius quippiam factum est, quàm vt omnes pro peregrino iuvene acclamarent. Tantum quidam Ministrorum, scilicet ne cum dignitate Præsidis doctrinæ quoque fides periclitaretur, cœpit Hayum incessere, & obturbare dicentem. Omnium tamen iudicio, quæ causæ, ac Diuinæ clementiæ bonitas fuit, victoria penes hospitem stetit. Atque is disputatione extrema, quod initidò quoque significauerat, Catholicum se palàm professus

fessus : ac non propterea disputasse , quod fidei catholice dogmata vocaret in
 dubium ; sed ostenderet quàm vanis , & infirmis nitantur rationibus , qui no-
 ua sectantur. Adhortatur Auditores , vt diligenter secum ipsi perpendant quàm
 de necessaria ageretur re. Nam si ego, inquit, non magna ætatis, nec multum
 in Theologicis versatus studijs , non nihil præstiti ; quid, rogo vos , facerent
 Præceptores mei, alijsque Doctores, qui in studijs huc confenerunt ? Memen-
 tote maiores vestros hac regia ingressos via, qua christianus Orbis ingreditur,
 omnesque fuisse catholicos. Nec nisi ante paucos annos deerrare hanc Urbem
 cepisse. Quibus dictis agit de more gratias, quod sibi modeste audientiam præ-
 buissent, seque è scholis proripit. Non potuit latere in obscuro ea disputatio, &
 fuere ex Catholicis pars leuitate quadam, alij zelo minus considerato, qui pro-
 didere palam Scotum illum iuuenem Iesuitam esse. Tum verò nec dolorem, nec
 ignominiam ferre Pappus. Consulem adit, victum se à Iesuita fatetur : sed non
 finendum cum palma discedere. Omnes Academię Præfecti eodem die conue-
 niunt, statuuntque rem Senatui exponendam. Senatus vetat Hayum discedere,
 nisi rursus congregiatur. Is intelligebat tantum strepitum non illustrandæ veri-
 tatis causa fieri, sed falsorum dogmatum refarciendæ auctoritatis. Inde multum
 diuque tergiversatus, tandem postulatà ab Senatu per literas audientium mode-
 stia, obsequurum sese respondet. Septimo Kalendas Augusti iterum ven-
 tum est in certamen summo hominum concursu , & Prædicantium in primis,
 qui de sua religione planè actum putabant. Sed nihil actum est. Pappus, qui
 sponderat Senatui, si rursus vinceretur, æquo animo passurum se Canonicatu
 Diui Thomæ, quo fruebatur, spoliari ; per ambages varias, ac diuerticula abu-
 sus est tempore, nec passus ad quæstionis arcem vnquam Hayum accedere. Ad
 hæc Magistratus ipse pro libidine designabat ex Thesibus, quas impugnari pla-
 ceret : præclarum tamen eo quoque die sapientiæ nomen catholicus disputator
 reportauit. Nec potuit prohibere quin plurimi studiosorum ab disputatione di-
 gressum non solum sine iniuria, verum etiam honorifice prosequerentur. Pro-
 barunt Patres eius disputationis exitum magis, quàm consilium. Non enim pla-
 ceat iuuenem in medio hæreticæ Cimitatis solum, nec modò sine auxilio, sed
 etiam propemodum sine testibus, stimulare Hereticos, vt contra Societatis fa-
 mam fabulam quampiam progignerent. Nam quibus nihil pensi est religionis
 dogmata adulterare ; quid scrupuli sit aduersus Catholicos, ac præsertim contra
 Iesuitas comminisci, ac spargere fabulas ? Sed pro Dei clementia nihil nisi hono-
 rificum de ea disputatione à quoquam vulgatum est. Ceterum Diabolus, & pro
 communi omnium bonorum odio : eoque, quo proprie contra Societatem, iusto
 bello iniquos eius conatus assidue coërcentem ardet ; grauem per Hispaniæ pro-
 uincias in eam excitauit infamiam. Sacerdotes, quos captos in Bætica, turpissi-
 morumque sacrilegiorum damnatos sacri Quæitores Hispali meritâ penâ mul-
 ctarant, è Societate fuisse. Id cum multi è populo celebrarent, religiosus vir
 Alphonfus à Fonte vocabulo Lerenæ Estremaduræ Oppido indignos sermones
 populi vbi primùm extiterant, etiam pro suggestu fonebat. Eò cum Iacobus à
 Sancta Cruce venisset, vir è vetustis Societatis, & virtutis antiquæ, gliscentem
 nactus rumorem, obuiam eundem duxit : & reddendam populo veritatem, sua
 familię dignitatem. Itaque Alphonsum propalam calumniantem propalam re-
 futauit. Ea re magis homo irritatus, multas Bæticiæ oras contra noui ordinis
 homines declamando peruagatus, inde transgressus in Lusitaniam contra Socie-
 tatem, & Ludouicum Granatensem, notissimum virtute, ac sapientia virum,
 Henrico Cardinali, & consilio Sacræ Inquisitionis libellos turpissimos obtulit,
 ac protinus in Castellam suffugit : vbi alios eiusdem notæ libellos sacro Magistra-
 tui à se oblatos dicebat. Cardinalis calumniâ cognitâ, rei que indignitate com-
 motus, vltro Emmanuelem Autunium è suis vnum Secretarijs, cum literis, man-
 datisque ad Philippum Regem, Apostolicum Nuncium, & Quæsitorem Hispa-
 niæ misit, rogans vt iuberent causam cognosci, iustèque decerni. Accitur ca-
 lumniator : cumque summa modestia, ac penitentia significatione ad palino-

133

Ad veram reli-
gionem capef-
lendam horta-
tur.

134

Iesuita esse de-
prehenditur.

135

Ad Contulem
deterritur.

136

Cogitur iterum
in alienam des-
cendere.

137

Et iterum pal-
mam honorifi-
cè reportat.

138

In Hispania
Societas infamiam
patitur.

139

Alphonfus à
Fonte in con-
cionibus Socie-
tati detrahit.

140

P. Iacobus à S.
Cruce in eum
inuenitur.

141

Irritatus Al-
phonfus libel-
los infames dis-
pergit.

142

Calumniator
Apostolici Nū-
cij iussa puni-
tur.

143
Nostri bonis
exemplis calu-
mnia ab-
stergunt.

144
Vallisoleti A-
cademia tradi-
tur Societati ad
quadriennium
& postea con-
firmatur.

145
Maria Mendo-
za fundatrix
Collegij Com-
plutensis.

146
Io. Rutij mors,
& laudes.

147
Innocentia ba-
ptismalis.

148
In edocendi
munere seduli-
tas.

149
Ad impetran-
dam pacem
submitio.

150
Erecta legum
obseruantia.

151
Bartholomæi
Illa mors, &
virtutes.

152
Ad religionem
votatio.

153
Ante ingressum
vitæ reforma-
tio.

diam se paratum offerret; iussus est in custodiam haberi Hispani in Ordinis sui cœnobio, cui nomen est Porta cœli, & aliæ additæ pœnæ. Quanquam exemplum Cardinalis Henricus magis vulgari oprasset, ut fuerat calumnia notior. Verum aliquot è Socijs in eas maximè oras, ubi infamia ferbuerat missi; quam primò alieniores offenderint populi animos; tamen brevè sanctitatis veræ exemplis, dictisque ac verbis apostolicis, veram notitiam hominum Societatis magno ipsorum bono cunctis præbuere. Vallisoleti hoc anno latinitatis studia publicæ Academiæ suscepta sunt, Academicis vtro deferentibus in quadriennium. Ineunte Nouembri initium docendi factum est, vario carminum ornatu exposito: & Pater Ioannes Bonifacius præclara oratione prolusit. Auditores numerati initio quadringenti, nec longo post tempore geminatus est numerus: exactoque quadriennio in perpetuum ea cura suscepta. Hunc in modum Vallisoletanum Sancti Ambrosij Collegium, in quo antè grauiora tractabantur, modò omnibus literarum studijs absolutum est. Collegium Complutense firmiter rei domesticæ accepit, & Mariæ Mendozæ fundatricis honos collatus. Madriti duo integritatis nomen excellens reliquere, Ioannes Ruitius, & Bartholomæus Isla. Ioannes ex oppido Cascante Tarraconensis Episcopatus quinto Idus Ianuarij altero & trigesimo ætatis anno, octauo ab inita Societate peregrinationem mortalitatis confecit; quem ipsemet Isla, generali eius confessione excepta, prædicauit planè in baptismali innocentia nunquam letali contactum macula obijisse. Id & morientis testari hilaritas potuit: nam post diuina suscepta præsidia, cum Imaginem Diuinæ Matris Filium sustinentis in manus accepisset, nunc Virginem, nunc Infantem amplectens, & osculans, rectæ scilicet conscientiæ bono fruens, quasi ludibundus, ac gestiens, animam exhalauit. Madritum anno ante quarto venerat latinus docturus literas: quod munus præstantissimè exegit, contendens haud minus pietate, quam literis auditorum animos expolire. Inter duos ex ijs nobiles, ætateque iam grandiores coortâ inimicitia, quòd alter colapho alterum percusserat: cum laus iniuriam condonare abnueret; frustrâ adhibitis adhortationibus, ac precibus, ei se Magister ad pedes prouoluit in genua, & lacrymans cepit virgere, ut quando suâ causâ non mouebatur, meminisset Christum Dominum quoque alapâ indignissimè appetitum, perque eam, & ceteras Domini iniurias, & probrosam necem suæ iniuriæ inimico gratiam faceret. Quæ species ingenui adolescentis animum ita inflexit; ut ipse quoque in genua corruens, veniam de sua perniciosa precaretur. Narrat ad exemplum obedientiæ, cum Murcia Madritum tendenti vnus veterum discipulorum munusculum obtulisset, viribus in via rescindendis, nec potuisset villo pacto rejicere; intactum deportasse ad Collegium, ac Ministro tradidisse: cum diceret se illud moderatorum iniussu recepisse necessitate adactum: tamen nullam necessitatem fuisse, cur iniussu contingeret: facinus non tam re magnum, quam ad hominis de se victoriam æstimandum. Decem post mensibus Ioannem Isla secutus est pari alacritate, clariore fama virtutis. Is Osorni anno millesimo quingentesimo trigesimo, honestis ortus natalibus, initio paulò alienior ab Societate vixit, quòd in Silicæi Cardinalis aula educatus patroni sensum imbiberat. Eo mortuo, cum Complutum studiorum causâ petijisset, in Collegium maius receptus, paulatim ad studia pietatis animum magis ac magis adiecit, religiosæ vitæ consilium coquens: quod postea narrare solebat, primum sibi ex ingenti ortum periculo, quòd Toleti adolescens euaserat. Nam cum suum cubiculum Campanariæ turri subiectum amico hospiti cessisset; fortè enènit, ut dum ad matutinas preces editur signum, malleus ingentis campanæ delapsus, id conclaue, lectumque contereret, hospite quoque saluo, quòd sub vesperam domo egressum, alij ad se amici pertraxerant. Hinc Bartholomæus diuinam erga se, & hospitem prouidentiam venerans: & quàm multis propositum casibus genus humanum sit, reputans; cogitationem suscepit vitæ ita instituendæ, ut si non tutus ab morte, certè securus ageret. Tum verò planè in virum mutatus est alterum cum Sacerdos effectus primam Deo Hostiam obtulit. Inde sibi seueram circumdare custodiam,

diam, plurimum versari cum Deo, è Sacerdotij fructibus vix necessaria assumere, cetera in pauperes erogare, præsertim occultos, ad quos studiosè conquisitos ipse vitro stipem deferebat. Festis diebus exibat in pagos ad rudes institutos, & alia id genus Socerdotis Christiani exequabatur officia. Quin etiam cum animaduertisset in Sancti Ildesonsi eide aliquid desiderari ad sacrificiorum commoditatem, ac decus; mensurâ mercede puerorum lectam manum de suo conduxit, qui sacrificantibus ministrarent: atque ipsemet cum suis adstabat famulis, Sacerdotes dum sacris vestibus adornantur iuuans, nec ante recedens, quàm sacris omnibus finis esset impositus. Anno millesimo quingentesimo sexagesimo tertio in Societatem adscitus, vt capax attulerat pectus; ita continuo cepit donorum caelestium torrentem plenum excipere; neque vllum faciebat finem diuinæ erga se indulgentiæ prædicandæ. Quoquæ dulciùs diuina fruebatur consuetudine; hoc ad eam se intentiùs præparabat: multum rogans viros peritos, vt se docerent rite coram Deo, cumque Deo versari. Quantum licebat plurimum perseuerabat genibus flexis ante diuinissimum Sacramentum idque cum primùm lectulo surrexerat quotidie inuisebat, eum morem hoc exortus initio: Instantibus sacris Aduentus solemnij consensu Rectoris domesticum coquum simplicem, piùmque fratrem rogauit, vt quippiam sibi pro arbitrio iniungeret, quo se ad Christi Domini Natalem congruè præpararet. Ac frater; quotidie manè, inquit, ad surgendi signum properè expeditus adi templum, Dominum saluta, nosque illi commenda. Quod alacriter Ista, cumque fructu eo tempore exequutus; quoad vixit, nunquam in posterum prætermisit. Præcipua etiam religione afficiebatur erga sacrum vulnus lateris Christi: ad eamque religionem quotquot poterat illiciebat. Sanctissimæ cæli Reginæ, Beatorumque omnium obseruantissimus, Sanctum etiam Ignatium Societatis parentem summo colebat studio: ad eum magnâ fiduciâ in quouis vsu confugiens, præsens patrocinium semper se expertum contestans. Habebat in cubiculo Sancti Patris effigiem, & ante eam per diu nixus genibus persistebat. Quanquam id perpetuum erat Ista, vt quâcunque conuenires horâ, flexis genibus inuenires. Obedientiæ studio anno millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, cum Collegio Madritano præesse iussus est, vehementer institit, vt præficeretur sibi Superintendentens: præfectoque Confaluo Esquiuelio, qui paucis mensibus munus id tenuit; ferunt Ista ita in eo Christi Domini personam agnouisse; vt etiam suum Christum appellaret: nec diu præesse sustinuit auiditate cunctis in rebus parendi. Nam & fratribus, qui dabantur comites, parebat cæco quodam obsequio: adeo vt eum aliquando concionantem comes per errorem admonuisset exactam horam, cum tantum dimidiata effluxisset, idque ipse nosset; statim perorârît, ne parendi propositum violaret. Ianitorem nolebat nomina sibi eorum edere, à quibus conueniretur, sed tantum pro potestate significare, adi Pater ad ianuam, vel in templum, est qui te opperiatur. Vixque ianitor hæc protulerat; cum Bartholomæus ibat. Eademque curâ caritatis perfunctus opere, rectâ in cubiculum recedebat. Iam corpori affictando genere omni asperitatis quicquid valerudo, atque obedientia permitteret, seuerè tribuebat: tantum aberat, vt posset quicquam ex communi disciplina secum laxius pati. Adduci nunquam potuit, quamuis personæ graues instarent, vt conuiuia aliena adiret, rogatis enixè Moderatoribus, ne hanc sibi necessitatem imponerent. At Carcerem, at Nosocomium, & quosuis calamitosos sine vlla satietate adibat: quâque auctoritate apud opulentos valebat; in leuandis calamitosorum necessitatibus duntaxat utebatur. Et quanquam indefessus, ardens, spirans vbique pietatem mortales omnes cuperet ad cælum erigere; tamen peculiari amore mendicos, & vlcerosos complectebatur, subleuabat, expiabat: quod vel gemitus miserorum, & lacrimæ, tanquam in parentis funere dolenter missæ, monstrârunt. Custodiam sensibus eam adhibuit; vt quamuis statim ab tyrociniio Madritum accitus tredecim ferè annos in audiendis nobilium ex Aula feminarum, aliarumque confessionibus posuisset; nullam de facie nosset: quod ipsemet Moderatori aliquando aperuit: & facile credi-

154

In pauperes liberalitas.

155

Zelus animarum.

156

Studium cultus Templorum.

157

In Societatem ingressus.

158

Orationis desiderium.

159

Eucharistiam visitandi vsus.

160

Erga vulnus lateris Christi pietas.

161

Erga B. Virginiem, aliosque Sanctos.

162

Erga S. Ignatium præcipuè.

163

Obedientiæ studium etiam erga laicos.

164

Corporis afflictio.

165

Externa refugit conuiuia.

166

Calamitosos iuuat.

167

Feminarum cauet aspectus.

168
Asperitatem
cum comitate
coniunxit.

169
Mortem con-
trahit exercen-
do caritatem.

170
Placidissime
moritur.

171
Funus ab ex-
teris honora-
tur.

172
P. Francisci
Gomij Cordubæ
Reſtoris mors
& laudes.

173
Magistri Io.
Manij de eo
exſtimatio.

174
Pontificum di-
ploma acriter
tuetur.

175
Epiſcopus alio
qui repugnans
eius adhaeret
ſententiæ.

crediderunt omnes, qui virtum norant. Nec tamen ea ſeueritas prudenti comi-
tatis temperamento incommodabat. Hoc ſtudio, per virtutis perfectæ curricu-
lum, ad celeſtis patriæ metam contendens, nec ſerè aliud in colloctionibus
tractans, quàm de vita beata, deſque modo Deo quamperfectiſſimè ſeruiendi;
quàmque fortunata illa eſſet hora, quâ fidelis ſeruus audiret, Intra in gaudium
Domini tui; ſupremum morbum in caritatis occaſione contraxit. Nam cùm ad
Pardum vicinam Madrito Regum Hiſpanorum amœnitatem Marchioni Barlan-
gæ, quæ cubicularia maxima erat Reginæ Annæ, morienti aduiſſet; febrî ſta-
tim correptus eſt; & reportatus Madritum, intellexit ſibi quoque adeſſe ſupre-
mum diem, ac fortunatum, qualem profectò habuit. Nam cùm Sacramentis ri-
te ſuſceptis, commendatitias preces ordientes Patres iuſſiſſet tantisper abſistere;
ac poſteaquam aliquandiu grates Deo de acceptis beneficijs magno ardore ege-
rat, renocãſſet, iam tempus eſſe ordiendi preces affirmans; inter eas ab mortali
ad verè vitalem vitam placidiſſimè tranſijt Nonis Octobris. Cuius funus non
inops tantùm, ſicut prædixi turba, ſed Aulici in primis, regijque Conſiliarij
multo ſtetu, prædicandiſque viri virtutibus, & oſculandis manibus honeſtârunt.
Parem ſanctitatis famam reliquit Cordubæ Pater Franciſcus Gomius Collegij Re-
ſtor die Sancto Thomæ Apoſtolo ſacro: ita fratres ante complexus, ac ſingulis
benè precatus. ac ſi in ſuburbanum concederet. Cuius ad exequias vltro Epiſ-
copus, Sacri Quæſitores, nobilitas cuncta confluit. Ita accipio virorum
gratum, qui nouere, ſententia: quamuis aliquâ ſeparatim laude cuiſpiam ce-
deret; complexione ſimul omnium haud facilè habuiſſe ſuperiorem. Quippe
cùm præcèrum corpus, placidum os, ac plenum dignitate eſſet fortitus: vt vel
ipſa oris ſpecie, oculorum, & vultus habitu, ac decòre actionum, non ſolum
ad venerationem ſui intuentes, ſed etiam ad modeſtiam alliceret. In eo homine
eminentiſſima ſubtilioris Theologiæ ſcientia, ſacrarum literarum recondita co-
gnitio, ſacundia abundans, viſque populorum animos pertractandi peracris, ad
hæc ſubmiſſio animi, ſuique contemptus, ſimplicitas, prudentia, obedientia,
indulgentia in alios, ſeueritas erga ſe, ardor iuuandi proximos, familiaritas,
coniunctioque cum Deo, ac ceteræ virtutes, ſingulæ ad ſummum exaggeratæ,
pulcherrimo inter ſe choro implicatæ; tanquam de principatu certabant. In
Oppido Frexenali natus, & in diſciplina Magiſtri Auilæ virtutem edoſtus; eo
auctore, primò Cordubæ humanam, diuinamque ſapientiam docuit: dein So-
cietati nomen dedit anno milleſimo quingentimo quinquageſimo nono, ſua
ætatis annum quintum & trigefimum numerans. Ac prorinus cum vitæ nouæ
ſtatu, nouo ad perfectiſſima decora ſumpto conatu, propè reliquum vitæ in
Theologica ſella peregit: eâ ſapientis opinione; vt Ioannes Mantius è ſacro Do-
minicanorum Ordine celeberrimus Complutenſis Academiae Profeſſor, ſi quan-
do conſulebatur è Boetica; miraretur quempiam deſiderari, vbi adeſſet Go-
mius. Chriſtophorus de Royas, & Sandoualius ea tempeſtate Cordubeniſis Epiſ-
copus, ad Concilium prouinciale, quod Toleti anno milleſimo quingentimo
ſexageſimoquinto celebratum eſt, pro Theologo, & Conſiliario ſuo ipſum du-
xit. Ipſe paulo poſt editum à Pio Quinto Diploma de Taurorum ſpectaculis,
auctoritatemque Pontificiam Cordubæ ſuſtinuit. Nam cùm pro varijs motibus,
ac ſententijs, quibus illud Diploma acceptum in Hiſpania eſt, Cordubeniſis
etiam Antiſtes inclinaret, vt ſtagitanti iuuentuti editionem ſpectaculi permitte-
ret; Gomius redomi cum doctiſſimis conſultatâ, eorum ſententias manu cuiuſ-
que ſubſcriptas, dat operam, vt reliquæ Religioſorum familiae confirment: tum
conuenit Præſulem, ac ſermonem modeſtè exorſus, tanquam conſilium petitu-
rus in re tam graui, atque ancipiti, rationes in vtramque partem proponit, ita
argumenta pro obedientia explicans, intendenſque, & obſtancia euertens, ad
vltimum etiam ſapientum ſententias in medium proferens; vt Epiſcopus iterum
rogatus explicare, vt controuerſia veller, ac pronunciare quid hac in re po-
pulo ſequendum tutò eſſet; ingenuè reſponderit, certa ſibi euidentiæque videri,
quæ ille diceret. Tum Gomius: gaudeo, inquit, ex ore accepiffe tuo hanc ſenten-
tiam,

tiam, vt eam audaciâ contra Ecclesiasticas leges tendentium opponam. Atque Episcopus statim delectos Ciuium aduocat: narrat sibi non antè Pontificij iussi perceptam vim: iam cùm planè perceperit, velle omnino obseruari, & censuras ipse quoque intendit. Ita Episcopalis personæ dignitas, Pontificiæ voluntatis auctoritas, pax publica, & christiana modestia conseruata est. Eximiam caritatem erga proximos maximè exprompsit, cùm in fame, ac pestilentia, per quam Galleci post Maurorum defectionem ad Granatæ Regnum traducti, extra vrbs mœnia passim moriebantur. Eius enim operâ institutum Nolocomium est, multi in domos priuatorum recepti: & quod refert plurimùm, auxilium allatum est periclitantibus animis. Ipsemet inter ceteros ex Aethiopum genere calamitoso homini adeo sordibus graueolenti, vt nemo sustineret conspectum; suis manibus abluit totum corpus, curauitque industria, & orationibus malam valetudinem. Vni etiam fratrum Ioanni Hieronymo nomine, cùm iam phthysi contabesceret, dum philosophiæ curriculum explicaret; dicitur vel reddidisse, vel prædixisse diuinitus valetudinem. Nam cùm aliquando in eum morbo, & curis confectum incidisset; bono, inquit, esto animo, curriculum pro voluntate tuam absolues. Certè is, qui iam proximè aberat à morte, & illud philosophiæ pensum absoluit, ac dein theologiâ docuit, postremò Concionatoris laboribus suffecit. Inter hæc rebus per Hispaniæ Prouincias, & maximè per Lusitaniam vno tenore fluentibus, eoque etiam silentio prætereundis, quòd huius anni, & consequentium literæ magnam partem intercidere; Valignanus in India borealem tractum inuisens, Collegio Bazainio ceteras circa sedes Damanensem, Tanaensem, ac Bandorensem subiecit: itemque duas hoc anno additas Sancti Thomæ, & Sanctissimæ Trinitatis. Comperoque post intermissam à Patribus curam Neophytorum iam paulatim illos ad Ethnicismum redire, ac vel ipsum baptismum contemneret; cum Archiepiscopo conuenit, vt Nostri hic quoque, vt Curionum auxiliarij, illam procuracionem reciperent, sic vt omnibus præceptis Ecclesiæ, Sacramenta apud ipsos suscipiendo, Christiani satisfacerent. Tanaa, Bandora, Trinitas in Insula Salfetta continentur. Duæ enim Salfetæ sunt continentes prope Goam, & Insula prope Bazainum circiter viginti leucarum circuitu admodum fertilis. In hac Insula ad vetustam sedem Tanaensem nuper Bandorensis accessit per occasionem fundum procurandi Goani Collegij ad animos agricolarum excolendos instituta. In sede Trinitatis, quem Pagum Patres olim ex conuersis ad fidem Ethnicis condiderant, puerorum quoque educationem, & agriculturam restituit. Agricultura erat hæc. Pueri orbi parentibus, alijque ex indigenis, qui in contubernio educabantur, solebant olim quotidie post scholam catechisticam in agrum educi orizæ excolendæ. Quod facile erat pueris, cùm ibi orizæ sic seminaria instituuntur, ac singula dein germina manu disponantur per agros: vt alibi capæ, aut brassicæ. Eius laboris prouentu non ipsi modò alebantur in præfens; sed etiam seponebatur pecunia, vnde victitant adulti. Itaque considerans Valignanus exiguo vnius Fratrum labore posse in omne vitæ tempus inopi genti, & animi, & corporis quæri subsidia; neutiquam fugiendum eum laborem duxit. Sancti Thomæ sedes prope Bazainum sesquileuca est. Damani, ad idoneam Indorum institutionem, dedit operam, vt proprium illis Templum ædificaretur extra oppidum. His rebus compositis Goam in aduentum nauium opportunè reuertit incendio ingenti sedando. Naues quatuor è Lusitania appulerant: supra mille & quingentos in itinere morbo absumptis, non sine damno etiam Societatis. Nam simul obiere viri lectissimi, ac nominatim lecti, vt possent alijs præesse, Rodericus Suarius, qui amplius mensẽ in Proregis nauis febri æstuans nunquam intermisit solari ægros, & ex-
piare; tum Marcus Pelatius, & Christophorus Soërus, & ipsi non tam vi mali, quàm laboriosa, & irrequieta caritate afflicti. Antonius verò Nigrius ita extenuatus Goam attigit, vt non multò post decesserit. Huius caritas planè in stuporem egerat Vectores, cùm vilissimis mancipijs, etiam Mauris, magna humilitate, ac summis laboribus vilissima ministeria exhiberet. His ergo quatuor egre-

176

Caritatem erga
fame, & peste
vexatos cecit.

177

Sordidum Aethi-
opem suis
manibus lauat.

178

Phthysi labo-
ranti valetudi-
nem prædicit.

179

P. Valignani in
India boreali
res.

181

P. Valignani in
India boreali
res.

180

Puerorum agri-
cultura.

181

Damani Tem-
plum edificatur.

182

P. Valignanus
Goam redit.

183

Nostri in agro-
rum obsequio
mortui per Lu-
sitanas naues.

184

Antonij Nigri
eximia caritas.

gij

gijis Sacerdotibus ea navigatione amissis, duo superfuere Laurentius Pigneri-
rius, ac Iosephus Forlanectus, cum Alphonso Lucerna nondum Sacerdote.
Nam tres præterea Sacerdotes, qui pariter è Lusitania soluerant, Laurentius
Mexia, Matthæus Lopijs, Iacobus Pintus, & Amator Acoffa laicus, Mozam-
bico Indiam præteruecti rectâ Malacam pertendere. Goam verò ingenti agro-
tantium numero aduecto, postquam ijs prisca sedulitate ad morbum excutien-
dum Goani Socij præstò fuerant; etiam emendicarunt per urbem stipem, vnde
inopiam, ac præsertim nuditatem leuant. Ceterùm Roderico quoque Lauren-
tius de Tauera in eo itinere mortuo, qui Prorex mittebatur, Goæ controuersia
periculosa exitit. Num regia literæ aperiendæ essent, in quibus dicebatur suc-
cessor. Quippe literarum fasciculus ab Rege venerat ad Archiepiscopum inscri-
ptus; in quo fasciculo haud dubiè intelligebatur inclusas literas de more plures,
cum inscriptione ac nota, quo quæque loco aperiendæ essent, ad supremum
Indiæ Magistratum sufficiens, si mors palàm declaratos rapuisset. Archiepi-
scopus quoque iam erat mortuus cum delatus fasciculus est: tamen eo resignato,
nihil præter successionum codicillos repertum est. Post Antonium Noroniam
Proregem Gubernatoris nomine administratio penes Antonium Monim Bar-
retum erat, non admodum Vulgo, aut Nobilitati probatum. Is verò pernega-
bat codicillum aperiendum, vnde intelligeretur, quem Rex Roderico Lauren-
tius primum sufficeret, ac profus neminem posse iure substitui. Primum, quòd
in literis regijs ad Archiepiscopum missis nihil erat adscriptum, cui nam (Ar-
chiepiscopo sublato) reddendæ essent literæ: deinde quia Rodericus Prorex
obierat non modò antequam administrationem capesseret, sed etiam antequam
iurisdictionis suæ fines intraret. Denique sibi id tantum à Sebastiano scriptum,
vt Prouinciam Roderico traderet, nullo præterea nominato. Contrà Ciuitas,
plurimique Nobilium, ac Plebis, partim odio præsentium, partim spe commodi
plurimi, vt sit rerum nouarum studio, referandas omnino contendebant: & ap-
parere voluntatem Regis eam esse, vt postquam vel Rodericus Laurentius, vel
eæ literæ in Indiam peruenirent, Barretus administrationem non obtineret.
Valignanus tum sua sponte, tum Euerardi mandatis, cum Roma abiit, animum
profus obfirmarat, ne se ciuili administratione villo modo immisceret. Itaque
statim vt contentionum vidit initia, in Cioranum Insulam secedit, monitis Patri-
bus, quos ad consilia adhibebat, vt se apud Prætorem, ac Proceres, si fortè ab
ijs requireretur, excusarent. Die postero literæ in Cioranum à Prætore defe-
runtur, Dei, & Sebastiani Regis nomine obtestante, vt statim repetat Goam:
Ciuitatem in armis esse: omnia plena perturbatione, & tumultu: nec restare ni-
si ab ipso remedium. Idem multi Viri principes scribunt, & multi ad ipsum con-
ueniunt imminentem calamitatem ostendentes. Excusare se Pater, ac docere
quid suæ professionis sit: testari, quamuis Goam iret, nullo pacto se decidendæ
causæ interfuturum. Sed postridie à Prætore literæ ita graues, & insuper tot
ab ipso Nobilibus, atque etiam Collegij Patribus obtestationes perlata: vt visum
sit nullo modo committendum, si quid, quod apertè impendebat, calamitatis
eueniret, vt videretur saluti publicæ tanto in discrimine defuisse. Goam igitur
reuersus, consulit Patres quid agendum sit. Omnes summo consensu nequa-
quam tergiuersandum censent. Quòd ceterarum Religionum Præsides detrecta-
bant in consilio interesse, nisi ipse quoque accederet: ac Ciuitas ita erat distra-
cta, ac perturbata; vt necessitas, & caritas cogeret remedij viam tentare: cum
præsertim omnium ordinum mortales ipsum ad consilium vocarent. Ergo cum
rursus Prætoris animum frustra fatigasset; coactus est consultationibus interesse,
& sententiam dicere: quòd item Religiosi alij se tacituros, eo tacente, profite-
rentur. Ergo statuitur, vt viginti quinque Viri deligantur, ex quibus duodeni par-
tim iurisperiti, partim theologi sint: duodeni nobiles, vnusque præterea ex
Clero. In qua electione nullo pacto percelli Pater potuit, vt suffragium ferret:
publicè iureiurando testatus, se nec stirpem, nec studia, & facultatem persona-
rum nosse. Eucit igitur hæc constantia ne eligeret: sed quominus in duodenis
lapien-

185

Controuersia
Goæ orta ex
Regis literis.

186

Valignanus po-
liticis se rebus
immiscere resu-
git.

187

Procerum iussu,
& Pattum hor-
tatu Goam re-
uertitur.

188

Consultores e-
ligere renuit.

fipientibus eligeretur prohibere non potuit. Nam ex tribus & triginta, qui consilio interfuere, cuncti ad eum, vno excepto, detulere suffragium. Tum viginquinque lecti eodem inclusi conclavi, viginti prope horarum deliberatione decernunt successionem literas nequaquam aperiendas. Omnes hunc causam finem Valignano tribuere: neque ipse inficiatur: profitetur potius, nihil ab se ad eam diem, quod in maiorem cederet utilitatem publicam, & Dei gloriam gestum. Nam haud dubie arma ciuilia, quæ barbaris voluptas, & occasio essent prohibita. Et quanquam non nemo alium cupisset exitum; tamen vulgo vtrique parti satis est factum. Hæc fusius retulerim, vt intelligant, qui tantopere vitio Societati vertunt publicarum causarum tractationem; quam sæpè incidant graues casus, in quibus cessare nefas sit: atque etiam Principes, ac Ciuitates recognoscant ab se ipsis religiosos Viros ad ea negotia adigi, quæ deinde crimentur. Ceterum in ijs vltimis terrarum recessibus ad tuendos Neophytos omnibus externorum, Ethnicorumque obnoxios iniurijs, & beneficijs etiam pellicendos infideles, necesse erat aliquam ciuiliam causarum speciem tractare. Quod officium, quia totum christianæ rei statum, progressumque continebat; quod accuratius fieret, cum adhuc Goani Collegij Rectores, ac Franciscus Rodericus omnium studiosissimè, acerrimèque tractassent; certo homini nulla alia procuratore occupato, Visitator committendum ratus, Patri Georgio Castrio delegauit. Pater Christianorum is Procurator vocatus est. Totius quoque Prouinciæ Procuratorem à Goani Collegij Procuratore secretum instituit Dominicum Syluium, vt diuisa onera melius ferrentur, & fructuosius. Ad hunc non solum Collegiorum Prouinciæ, ac domiciliorum causæ apud Goanos Magistratus tractanda pertinebant; sed etiam vtensilia, & comæatum maturè comparare, atque, vt opus foret, transmittere etiam in Malucum, & in Iaponiam. Porro ad Religionem amplificandam summè necessariam ducens linguarum popularium notitiam; huc maximè incubuit Pater Visitator, vt plurimi eas ediscerent. Itaque Socios octo Punicali in ora Piscaria constituit, qui linguæ Malabricæ operam darent. Totidem Margani in Salfettis iam antè locati ita in Canarinæ studium incubuere; vt sex spatio mensium conscriberent, haberentque orationem in eo idiomate. Profectum inuit cura ab omni alia studiorum meditatione aliquanto tempore in eam vnam exercitationem collata: atque ybi primùm aliquam linguæ notitiam adepti sunt; quotidie certo tempore cum indigenis colloquebantur. Qua diligentia, itemque arctè obseruantes in domesticis quoque sermonibus ne nisi communi regionis lingua loquerentur (adiuuante ante omnia sanctos conatus Deo) breuè auditi sunt in templo Canarinè verba facientes, latissimis, & summas grates agentibus Christianis, quod ipsorum causâ tantum laboris suscepissent, non adiutos modò se, sed & cohonestatos interpretantes. Poëta quoniam etiam è gente, cum id beneficium Canarinis verbis celebrasset; publicè cocini ij versus non à Christianis solum, sed ab Ethnicis quoque cæpere. In Colonia Sancti Thomæ constituta est, quam promiserat Visitator, primarum literarum schola, & absoluta ædes sacra in vsum cepta Neophytorum: natalique Deiparæ, cuius titulo insignita est, primùm Diuino sacrificio ceremoniâ celeberrimâ, & populi frequentiam maximam consecrata. Oram Indiæ meridianam Prouinciæ Roderico Vincentio inuisenti vsque ad Christiani, & Patres Piscariæ probati sunt; vt scriberet, videri sibi in alteris primam Ecclesiam, in alteris primam Societatem videre. Vni Patrum Trauancoriensium non solum recta facere, sed etiam pati iniqua propter iniustitiam contigit. Nam cum Ethnicis delubrum ædificarent è regione Christiani templi, & prohibere opus Pater conaretur; illi Regulum sic incitarunt, vt repente homo acerbus, præterquam Ethnicus, multis itipatus armatis, post indignissimas contumelias, primùm interpretem, deinde etiam ipsum Patrem immaniter contuderit verberibus. Quæ Dei famulus, cum ille tractus in ditone Ethnicorum sit, iam pridem assuetus talia expectare, sic pertulit; vt iterum Fani ædificio disturbato nequaquam fuerit impium opus eo perfici loco. Gemina his ab latronibus pertulit Gaspar Pais, Dum materiam ex

Hist. Soc. Iesu Tom. 4.

Q

arbo-

189

In duodenis Consultoribus ipse eligitur.

190

Consultorum decretum P. Valignano tribuitur.

191

Religiosi coguntur aliquando politici rebus immisceri.

192

P. Georgio Castrio Neophytorum cura mandatur.

193

P. Dominicus Syluius Prouinciæ Goanæ procurator instituitur.

194

P. Valignanus linguas nostros addiscere iubet.

195

Lingua exercitationes.

196

In Colonia Sancti Thomæ literarum schola instituta.

197

In Oris Indiæ Meridianæ prima Ecclesia, & Societas viget.

198

A Trauancoriensi Regulo vnus Pater vapulat.

199

Et Gaspar Pais à prædonibus.

200
Angelina ar-
bor Cocini
nunquam fenef-
cens.

arbore, quam Angelinam vocant nunquam confefcens in Cocinensibus syluis conquirat, ex qua fores hodie Farnesiana Basilicæ Romæ spectantur, Prædonibus irruentibus, vnâ cum comitibus, planè relicta est nudus. Quod facinus adeo ipsis Ethnicis indignum visum est, vt vnus inter eos princeps statim omnes curauerit vestiendos, & pauerit liberaliter: & Christiani Palurtenfes, qui Gasparem suis cariorem oculis habebant, armati concurrere ad Pagum, in quem latrones secesserant: nec ab vi minitanda destitere, donec (vniuersâ prædâ restituta) Præfectus Pagi etiam puniturum se noxios fidem daret. Cocini frater

201
Martinus O-
choia Archite-
ctus, & Sculp-
tor Cocini
moriatur.

Martinus Ochoia Hispanus obiit, multæ vir virtutis: sed eo præcipuè memorandus, quòd architectus, ac sculptor eximius in ea peritorum artificum solitudine vniuersæ Prouinciæ ad humanas necessitates, & diuinum cultum plurimo vsui fuerat. Duo egregij Sacerdotes obiire Goæ, Marcellus Vafæus, qui post multas Europæ Prouincias religionis causâ peragratas, cum Visitatore in Indiam

202
Marcellus Va-
fæus, & Nico-
laus Nunnius
Goæ occum-
bunt.

venerat: & Nicolaus Nunnius vnum & triginta annos in Societate Domino famulatus, eorumque in Moluchis sex & viginti in laboribus maximis, & ærumnis, earum gentium linguas callens optimè, gnauus, ac fidelis operarius, & plurimorum filiorum Christo & Cælo parens. Nam vno interdum mense infantes intra bimatum ad nongentos baptizauit: ex quibus alijsque reliquo anni tempore consignatis amplius ducenti annuo intervallo sæpe crepti in cælum sine dubio emigrarunt. Exhilarauit Goanos Patres Baltharis Lopij ex Iaponia aduentus, non solum ob paratam in ijs regnis messis vbertatem, quam narrauit: sed quia præter spem aduënit. Nam cum mæsti omnes essent Patres, quòd nullas eo anno accepissent literas ex India vltra Gangem: quòd naues serius inde Cocinum appulsa, ibidem hiemare cogebantur; Balthasar, id præuidens, cum è regione Ceilani insulæ peruënit, descendit in littus, sexque & viginti dierum terrestri itinere, non sine graui periculo, per Maurorum, & Ethnicorum terras Goam perrexit. Adeo sedula, & audens est caritas. Visitator cognitis Iaponiæ incrementis, & prouentus spe, tredecim Lopio Socijs traditis, eorumque adolescentioribus quinque Seminario Iaponicæ linguæ inchoando, etiam Petrum Raimonem misit, vt tyrocinium informaret. Malacæ quatuor accessu, quos supra nominavi, cum iam Socij nouem, quorum sex Sacerdotes numerarentur: & Rex, quamuis assignati reditus eius voluntati non responderent, ita

203
Balthasar Lo-
pius ex Iapo-
nia Goam venit.

cuperet, quæ adhuc statio fuerat; Collegium censerit capta. Idque post Goanum, Cocinense, Bozainium, Marganense, quintum prouinciæ Indicæ Collegium fuit. Ipsa porrò Malaca propè diuinitus videtur hoc anno per hostem seruata. Nam cum Aceni, qui eam obsidebant ab Zamorino parari Goæ classem ad subueniendum admoniti, statim recessissent, paulò post ita miserè tempestate iactata, ita afflicta peruënit classis; vt si hostis perstitisset, ipsa pariter, atque vrbs vltimum in discrimen ventura fuerit. In Insula Macao Episcopus Carne-

204
In Iaponiam
cum tredecim
Socijs, & Pe-
tro Raimone à
Valignano re-
mititur.

rius, qui vehementer instabat, vt liceret sibi insulis Episcopalibus positis vitam sub obedientia Societatis finire, insigne boni Pastoris documentum ostendit. Sinâ Bonzio adolescente Macai baptizato, Cantonenses Mandarinis irati, detentis Lusitanorum nauibus, cogunt eos polliceri se Bonzium dedituros. Hi cum promississent, & virum è suis nobilem vadem reliquissent; Macaum peruëcti Neophytum ex Præfecto Macaënsi flagitant, quem Patres Episcopo tradunt, vt ipse videret, quid facto opus foret. Episcopus, Lusitanis, ac Præfecto instantibus, negauit fas sibi esse hominem dedere in manifestum animæ exitium. Dum hinc, atque hinc acriter certatur studijs, infert se Neophytus medium, ne damnum Christiani mercatores aliquod ingens facerent, vltro ad Mandarinos perreçurum se ait, Deoque iuuante, vitam citius, quàm religionem Christi amissurum. Episcopus animaduertens rectam iuuenis mentem, & anceps alioqui negotium; nullo suæ ætatis, & valetudinis attrita respectu, statuit cum iuene Cantoniam proficisci, ac sistere se Mandarinis, quamuis superbissimos nosset. Profecit, & fide publica ad Mandarinos admissi, in ipso ingressu satellites quidam Mauri manus in Neophytum injiciunt, non sine periculo Episcopi, qui se

205
Malacæ Colle-
giū instituitur.

pari-

206
Malaca diuini-
tus ab hoste
Aceno seruata.

207
Episcopus Car-
nerius in Socie-
tatem admitti
instat.

pari-

208
Cantonenses
Mandarinis ba-
ptizatum Bon-
zium à Lusita-
nis repetunt.

pari-

209
Bonzj Neophy-
ti ad fidem sa-
tendam ador.

pari-

pariter offerens, nullo modo à se volebat amittere. Statim tyrunculo Christi quatuor & viginti verbera infliguntur. Adhibent hunc in usum arundines igne tollas, adeo graues, vt fena modò verbera, si tortores volunt, hominem conficiant. Bonus confessor assiduè inuocabat IESV nomen, rosarij cruce ad os admota, nec quicquam ex eius ore expressum est aliud, quàm se Christianum esse: eamque legem suscepisse, quòd vnica existimaret viam in calum. Post verbera traditur in carcerem. Episcopus nullo modo in faucibus luporum ouiculam volens relinquere, ita admissus est; vt ad Aitanum, qui præstet iurisdictioni externorum, & rebus maritimis, causa deferretur: idemque, eum dicenda foret causa, interfuit animum iuueni facturus. Denique ita amicorum, quos Lusitani adhibere, deprecatione, pecuniâque, efficaci vbique machina, laboratum est; vt iuuenis octoginta plagis, sed arundine tenuiore multatus, Cantoniaque interdictus, Episcopo redderetur: qui protinus ambo læti, cum præclaro alter caritatis, alter constantiæ triumpho, non inglorij apud Deum & homines, Macanum reuecti. In Molucis magnam Lusitana res cladem, Christiana non minorem accepit. Arx Ternatina, quam Babu Mahometanus Rex, ob interfectum ab Lusitano homine suum parentem, annum iam septimum obsidebat, auxilio ex India partim lentius misso, partim tempestate intercluso, hosti tradita est: facta potestate, arque etiam nauigijs suppeditatis, quibus Lusitani quò placitum esset abirent. In ea obsidione perseuerarunt constanter Socij terni, aut quaterni, non solum Sacerdotum, ac religiosorum fungentes muneribus, consolando, & confirmando oratione, ac diuinis mysterijs milites, curando ægros, pacem & consensionem fouendo; sed etiam propugnatorum, ac militum. Necessè enim erat, eum arctissimè premerentur in summa paucitate bellatorum, ipsos quoque nocturnas excubias agere, & statione tueri armatos. Quin etiam è commeatu, quem Goanum Patres industria, & caritate constantissima vijs omnibus ad eos summittebant; sæpè non tenuiores modò obsessorum, sed ipsum quoque Præfectum aluerunt: vt haud dubiè eorum virtute, ac pietate Patrum, ceteraque ope, præsertim Marci Prancudi, qui Socijs præerat, obsidionem tandiu arx omnibus rebus imunita sustinuerit. Et tamen, qui arcem dediderant, Præsidij Principes, ad leuandum suum pudorem, non puduit mox in Prancudum deditiois culpam referre. Adeo nulla calamitas est, quam non gaudeat infernus hostis in hanc sibi tam odiosam Sodalitatem aliquo modo reijcere. Mentiebantur adhortatum publicè eum milites, vt seruirent tempori, & ad augendam inuidiam in suspicionem vocabant Castellanam originem. Id quidem verum est, inconsideratiùs fecisse Prancudum, qui consultationi de arce dedenda interfuisset. Verùm quid ageret vir reclusus, & integer, eum illimet compellerent, qui ex eius sententia patrocinium sibi quaesitum ibant? Quid porro censeret, nisi quòd ceteri, cum bellicus apparatus, commeatusque defecisset, neque sperari auxilium, nisi decem post menses ex India posset: hasque omnes difficultates hostis cognitatas habens grauiùs obsidionem intenderet? Ceterùm non tam mirum est id quoque in Societatem reiectum crimen, quàm quemquam inueniri cordatum, qui calumniam auribus admittat. Etenim quamuis, vt dixi, non dedendæ, sed tandiu conseruandæ arcis auctor, & causa Pater fuerit; fac tamen suasisse dedendam. Num igitur si ego imbellis Sacerdos id, quod mihi videtur, pronuncio; ideo tu peritus belli, Arcique tuendæ præfectus, eam, si dedi non oportet, dedes? Ac vacare re existimabis culpa, quòd me malè sentientem potiùs sequutus sis, quàm coërcueris? Tumque etiam vocabis in suspicionem genus, quod antè vel suspiciosum non fuit, vel te certè debuit facere cautiorem? Profectò incredibilis sæpè est calumniantium inconstantia: & tamen calumniæ creduntur, fide mortalium ad deteriora procliu. Sed hinc alia defensione opus non est, quàm vt proponatur cuique quæ res Patrum, quæ militum ageretur. Illi non homini militabant, sed Christo, non stipendium mortale, sed æternum spectabant. Ad hæc longè amplius centies mille hominum per eas Insulas Christiani agebant, ab ipso in Christo summas per ærumnas, & discrimina geniti: plurimi paratissimi erant ad

210
Idem à Mandan-
nis acriter ver-
beratur.

211
Fidem constan-
tissimè profite-
tur.

212
In carcerem
trahitur.

213
Ab Episcopo
confociatur.

214
Iterum verbera-
tur, ac dimittit-
ur.

215
Res Molucensēs.

216
Arx Ternatina
à Babu Maho-
metano capi-
tur.

217
Nostri non so-
lum Sacerdoti,
sed & militum
munere fun-
guntur.

218
De suo com-
meatu alios
sustentant.

219
In Nostros Ar-
cis proditiò ab
ipsis proditiò-
bus reijciuntur.

220
Aliquam cau-
sam P. Prancu-
dus ad id incau-
tè dedit, sed
coactus.

221
Ne suspican-
dum quidem id
erat de Nostri-
s.

221
Ne suspican-
dum quidem id
erat de Nostri-
s.

221
Ne suspican-
dum quidem id
erat de Nostri-
s.

221
Ne suspican-
dum quidem id
erat de Nostri-
s.

fufcipiendum facrum lauacrum, vbi catechistarum copia adesset. Qui tunc do-
lor pios Religiosorum animos conficiebat, cum post relictam Europam, tot de-
curfa Oceani spatia, tantasque partas celo merces, vno icu viderent cuncta euen-
ti? Postremo maior fuit ipsius Præcudi virtus, ac notior fides, quam vt ei po-
tuerit labes vlla adhærescere. Ac ne ceteris oris ea obesset calumnia; obstructo
auxilijs externarum nationum aditu, Valignanus eo, quem supra retuli, modo,
prouidit. Ternatina arce cuncti Patres pariter, ac Lusitani secessere in Amboi-
num. Ea vnica restabat arx Lusitanis in latissimo illo mari, & numero maximo
Insularum. Christianorum multi eò sequuti. Hoc grauissimum in Molucis acce-
ptum incommodum solabantur aliqua ex parte Iaponicæ Ecclesiæ incrementa.
Frater Bartholomæi maior Rex Arimanus, cum iam diu non abhorreret à Chri-
sti lege; tandem animaduertens rerum Bartholomæi cursum, & magnis vbiq̃ue
auctibus spargi Christianam fidem; Cocinoco accessit Almeidam, quo familia-
riter dudum utebatur, vt ab eo doctrinam fidei, & baptismum acciperet. Do-
minico die Sanctæ Passionis, cum alijs multis regni Dynastis baptizatus, & An-
dreas vocatus est, inde Regina, alijsq̃ue super alios è populo, vt sex spatio men-
sium facillè ad quindecim millia peruenerint. Præcipuum Templum ex Arima-
nis, quæ antè impietati seruiant, pietati dicatum. Multæ per Pagos, & Op-
pida Cruces erectæ. Filius quoque Michaëlis Amacufani Principis ad bap-
tismum venit, cui nomen Ioannes factum. Opportunè ad tantam messis vberta-
tem legendam auxilio peruenerunt ab Alexandro Valignano missi tres Sacerdotes,
Antonius Lopius, Christophorus Leo, & Alphonsus Confaluius. Et is, quia
diuersam ab Socijs nauim conscenderat, ad diuidenda pericula, in ipso conuer-
sionis Arimanæ Cocinocum præuectus, postredie ducentos magna sua voluptate
baptizauit; moxque ei additus muneris, dum Almeida & alij periti linguæ ca-
techesibus occupantur, ante Sociorum aduentum, non sine dolore suam incu-
santium moram, ad quinque millia vitalibus undis asperfit. Ad Facatenses Chri-
stianos ex Insulis Goti Pater Melchior Figeredius reuifendos transgressus, præ-
ter ceteros, duobus nobilibus Dynastæ in Regno Cicugeno primarij familiaribus
christiana dedit initia. Quorum alteri Leoni, alteri Damiano inditum no-
men: qui statim pariter Christiani, pariter prædicatores effecti. Maioris fuit
momenti conuersio vnus Cuximoti, qui sunt velut columina Sectæ Itcozorū.
In Insulis Goti cum Princeps Aloysij Pater grauius agrotaret, misit Aloysius
nauim in Firandum, vt vnus Sociorum illuc properans conaretur senem, vel
suprema hora ad vineam Domini compellere. Profectus est Frater Arias Sancius;
qui tamen Regulum mortuum inuenit; tamen Aloysio duce loca Christianorum
lustrauit: alios consolans, alios confirmans in fide, alios conuertens. Vicinum
pagum iam ipse Aloysius erudiuerat. Nam cum à Dæmonibus vexarentur diris
modis; denunciauerant Domino Ethnico se velle aut sedes aliò transferre, vel fieri
Christianos, quòd audissent nihil contra Christianos dæmones posse. Cùmque
Toparcha permisisset, ne pagum incolæ desererent, Christianos fieri;
Aloysius, baptizatis infantibus, ceteris nomina imposuerat, tantum, &
christiana præcepta explicarat, iussis christiano more viuere, & baptismum
à Patribus postulare: quippe qui de adulatorum præparatione rectius iudi-
carent. Ita omnes à Sancio perdocti baptizantur. In Regno Bungenfi maxi-
mè ob Sebastiani baptismum religione florere incipiente, Vsuque circiter vi-
ginti Nobiles conuenere quandam in Sodalitatis formam, vt diebus Dominicis
post sacrum, & concionem, unus in orbem alios conuiuio exciperet, ea lege, vt
nulla de re ferret sermo totum diem, nisi de rebus diuinis, deque falsis idolola-
trarum rationibus refellendis. Quæ exercitatio ita Christi tyrones exacuit; vt
nemo, vel è veteranis Bonzijs, cum eorum quopiam certamen auderet commit-
tere. Ceterum si omnis præteriti æui lustretur animo cursus, rara occurrent se-
cula, quibus dum Principum quidam egregiè virtuti, ac religioni fauent, non
item extiterint, qui conatibus eorum omni ope obstant. Nam & Dæmon, &
Deus aduersarios volunt esse virtuti: ille vt opprimat, hic vt coronet, In Bungo
nota-

222
Nostri cum
Lusitanis Ter-
nate in Amboi-
num secedunt.

223
Res Japonicæ.

224
Rex Arimanus
ab Almeida
baptizatur, &
vocalur, An-
dreas.

225
Idolorum Fa-
num in Eccle-
siam consecratum.

226
Regis Amacu-
fani filius bap-
tizatur, &
Ioannes nomi-
natur.

227
Trium Nostro-
rum suppetiæ
& fructus.

228
Quinque mil-
lia baptizantur.

229
Et in Regno
Cicugeno duo
Nobiles, qui
prædicatores
sunt.

230
Arias Sancius
integrum Pa-
gum baptizat.

231
Viginti Nobi-
les sanctam So-
dalitatem insti-
tuunt.

232
Rex Bungi a-
micus Regina
inimica Chri-
stianorum.

notabile par diu certauit: Rex pro Christo, Regina vxore eius pro Satana: cui Iezabel christiani nomen fecere, ex nobili illa, vt est sacris in literis, interfectrice Prophetarum, quam hæc importunitate gemina referebat. Hæc nunquam destiterat Regem scitis criminibus contra Patres, & Christianos extimulare. Sed Sebastiani baptismo vehementius acta in furias, vehementius adoritur: occasione accepta ex religione Neophyti, cui Stephanus erat nomen. Is à Dynasta Meacensi, cui vna filiarum Iezabelis (sic enim & nos reginam appellabimus, quoniam aliud nomen non proditur, & id congruit) nupta erat, iustus Idolum apportare, negauit id sibi licere: cumque Dominus, vt prudentior, alium è familiaribus Ethnicis ad illud afferendum misisset; Vxor matri, quam patri longè similior notata re, iterum post paulò occasionem quærens, ire Stephanum iubet, & quadam sacra Idolorum, quæ Maboris ibi vocant, afferre. Nihil fecius negat Stephanus id sibi lege christiana permissum, quin potius sanguinem effusurum, quam talia exequiturum iussa: alia imperaret, si vellet Christianorum obsequia experiri. Quæ non solum constans responsio, sed paulò acrior mirum quantum impotentem feminam incitauit. Continuo ad Iezabelem querimoniam deferit: hæc ad Regem fortè absentem mittit, tandem aliquando videat, quod genus hominum alat in regno. Perire sacra Iaponica, contemni cultos in tota antiquitate à Patribus, ac maioribus Deos: solui obedientiam, & imperia: nil demum peregrina religione, nisi contemptum Deorum, & Principum doceri, & contumaciam, & perturbandorum, ac perdendorum regnorum vias. Vbi apud Regem tam longinqua familiaritate Christianorum, & scientia diuinæ legis præmunitum, parum proficit; Principem aggreditur, cui iam Pater administrationem regi cesserat. Nam vt perexigua est in Iaponia fides, non solum inter alienos, sed etiam inter intimè coniunctos; solenne est, vt Patres maturè cedant filijs rerum potestatem, quo parricidia anteuertant. Princeps igitur Bungenis iam rerum potens, vt erat totus in potestate Matris, & Sorores suapromodum amabat; ab his, & Proceribus Ethnicis facilè impellitur, vt Stephanus neci adducto vetaret impofterum fieri Christianos: quando appareret contumaciam per eos irrepere. Interim parentes, ac propinqui Stephanum fatigare cum lacrimis, ne sibi & ipsis perniciem creet. Domine affirmanti satis sibi fore si semel iussa exequatur, semel obtemperet; contestatus nunquam obtemperaturum impofterum. Denique ne Ecclesiam Bungensem secum trahere in exitium velit. Ille firmior scopulo inter procellas, & fluctus, noctu ad Ecclesiam adibat, precibusque ad Deum fufis, & colloquijs Patrum constantiam nutrebat. Nocte, quæ diem præcessit, quo die mactandus erat, ad Capralem abiit, vt confiteretur de peccatis, & animum compararet ad mortem, certus non repugnare, neque cum armis cadere Iaponum ritu, sed Christianorum more Martyrum positis genibus expectare carnificem. Verùm Caprali multum & precibus, & rationibus, ac demum Sanctorum exemplis vrgente, vt tantisper secederet, pactus si fortè in Christianos imperum Ethnici facerent, vt sibi res denunciaretur, quo ad partem martyrij ipse quoque accederet, Funaium secessit. Capralis quo statu res esset videns: nec Iezabeli, deque eius factione Bonzijs, Tonisque causas defuturas; christianum populum in dies nouis tanquam violati obsequij criminibus onerandi, apertè agendum statuit. Reges patrem, ac filium edocet, quod in ea re Stephanus iussa abnuisset, omni vacare culpa. Nam sicut ferè inter Iapones, qui vnus est cordis, nullius cordis dicitur; ita inter Christianos hominem duplici corde abominandum esse, non minùs quam si ita natum esset monstrum. Quippe diuinam legem in vero sitam, caritatis conciliatricem, fidei, humanique commercij alumnam, virtutum omnium peremptricem simulationem, dissimulationemue, præsertim in religionis professione non pati: neque vllum è diuinis præceptis violari fas esse. Idque vsque eò esse cerrum, vt oporteat Christianos ad hoc dogma contestandum paratos esse vel vitam profundere. Imperia lege Dei non solui, sed contineri: cum Deus auctor ordinis sit perque eum Reges regnent. Sed vbi homines Deo contraria imperarent; clarè

233

Regina Bungi
Iezabel à Christianis vocabatur.

234

Stephanus Neophytus Idolum portare recusat.

235

Iezabel cum Rege coniuge de hoc conuenit.

236

A Rege non audita ad filium Regni admittitorem exclamatur.

237

In Iaponia Principes administrationem filijs cedunt, & cur.

238

Stephanus constanter se gerit.

239

Suadente Caprali Funaium secedit.

240

P. Capralis Stephanum causam apud Reges Patrem, ac filium agit.

241

Fides Christiana à dissimulationibus abhorret.

- 242 Deo potius, quam hominibus obtemperandum docet. clarè ipsos Reges pro sua sapientia perspicere, vtrum æquius esset Deo, an hominibus obedire. Itaque palàm denunciarent, vellent ne Christianos suis in terris hac lege viuere: vt possent Patres statuere, quid sibi consilij capiendum esset. Ad hæc senior Rex respondit æqua postulari, & iam diu sibi nota. Quòd
- 243 Regis Paris religio. finitùs nobilem de diuina lege opinionem haberet; nequaquam fuisse in eam daturum filium. Verùm cum illum baptismo subiecit, ea causa fecisse, vt quamplurimi succrescerent suis in regnis Christiani, & lex cælestis latius funderetur. Ceterùm in eo peccasse Stephanum, quòd causam, quare non parèret, non mitiùs explicarit. Daturum autem se operam, vt cuncta tranquillarentur. Con-
- 244 Rex filius cum parente contentus. similia his respondit Princeps: insuper professus se intelligere in Japonicis religionibus nihil inesse solidi, quanquam externa specie videretur quicquam eis tribuere, ne prisci ritus omnino abolerentur: neque in animo sibi fuisse in contumacem iuuenem eò animaduertere, vt contra Dei legem iret, sed tantùm vt exemplum contumaciè vindicaret. Sed quando iam cognouisset talia iussa diuinæ legi aduersari; neque se, neque Reginam, aut sorores in eo genere Christianis molestos fore. Ita sedata tempestas est, partim lætitiâ Christianorum, partim mœrore: quòd martyrij palmâ iam spe præceptâ exciderent. Addidit subinde Numen suæ religioni cæleste firmamentum. Occupatâ Vsuqui ab Dæmone Ethnicâ feminâ, accersitur Iamabuxus ad eam liberandam. Sunt Iamabuxi, quod aliàs indicani, inter Iapones genus hominum pessimum, familiaritate dæmonum ita deuincti, vt ijs se videndos varijs formis, ac sæpè horrificis Dæmones præbeant: quos illi obsequijs, & sacrificijs promittendis (hoc enim amant superbissimæ bellæ) nunc immittunt in quæ volunt corpora, nunc euocant. Statim vt Iamabuxus adfuit, ingens hominum multitudo spectatum accurrit. Interfuit & Christianus Ioannes Gorus nomine: neque ille è religiosissimis erat. Dæmon hoc sentiens, exertâ fœdè linguâ, irridens, & intuens Iamabuxum: Ades tu quidem, inquit, magna fiducia, fore vt tuis digitorum contorsionibus, ac cetera gestificatione hinc me euoces: sed ab eas licet, nemo me exturbare hinc potis erit, præter improbum illum Ioannem, qui habet in sinu quiddam, quod me vehementer terret, & cruciat: id erat Sanctissimæ Cæli Reginæ effigies, quam paucis ante diebus à Patribus acceperat, & Sancta Crux. Ad eam vocem, ceteris attonitis, sumpto animo Ioannes infert se propiùs, ac prolata Deiparâ, imagine, super energumenam signum Crucis eâ figurat, Dominicam orationem pronuncians. Tremere Dæmon, horrendos motus edere, raptim toruos in sacram imaginem oculos conijcere, ac protinus claudere quasi offensos, vociferans, vt improbum illum hominem de medio tollerent: tanto oblectari impetu, vt quatuor robusti homines vix continerent. Christianus terrore monstro iterum ac sapius repetenda oratione Dominica instare, nec abistere malignus ille spiritus, quoad exclamauit, se manere diutius non posse: secederet Ioannes Gorus, se illico abiturum. Cum secessisset Ioannes versùs ostium, ac iuberet exire; iterum Dæmon stomachans, clamauit: Vnde egrediar, si tu perstas in ianua cum Cruce e collo pendente? Non erit, inquit Ioannes, quod causeris, & ab ianua se remouit. Tum mulier exanimis concidit, moxque, continuante Ioanne preces, recreatur planè libera, ac valens, tanto omnium motu: vt ipsa, vir, filij, ceterique è familia, ac multi præter ea, etiam ipse Iamabuxus Christianam fidem amplecterentur. Et Ioannes expertus diuinam secum præsentiam, audentiùs exinde cum Dæmonibus congregiendi, multos exegit. Multa & alij admiranda perpetrarunt, quibus Bungenis Ecclesia in dies magis inclarescebat, cum Meacensem noui templi magnificentia illustrauit. Meaci cum adhuc pusilla vsu essent ædícula, veluti christianus quoque populus fuerat pusillus, postquam cepit religio latius, perque nobiliora capita propagari; Pater Ludouicus Froës, & Organtinus existimarunt, vt in gente mirum in modum elegantix studiosa, & admiratrice operum splendorum, ad maiestatem diuinæ religionis pertinere si Templum Christiani statuerent, quantum fieri posset, sacrorum præstantissimorum nobilitate dignum. Organtinus ex Europeæ archi-

teçtura subtiliter descripsit. Christiani Proceres sedulitate memorabili materiam, operas, pecuniam contulere: & in primis ciues duo Meacenses, Iustinus Meofanus, ac Leo, quem prudentiâ, & ceterarum virtutum ornamentis insignem medio in opere Deus abstulit. Præter hos Matrona nobilis Philippa nomine. At ex vicinis Arcibus Sancius Sangandonus, Simeon Iquenda Tangodonus, Georgius Iafensidonus, & ante omnes Tacaïamandonus Darius, & Iustus. Hi erant arcium præfecti, Ecclesiæ Meacensis columina, Christianæque nobilitatis prima decora: sic ornati dignis christianâ personâ virtutibus; vt possint Gentium omnium Magnatibus pro exemplo, ac forma proponi. Meacenses vbi sua supra tecta, & sana excitari opus vident; adeunt præfectum Vrbi loco Nobunangæ, querunt ad suam, ac suorum Deorum iniuriam molem sic erigi: à quo cum nil retulissent, nisi latari eos debere, quod peregrini homines ædificium extruerent, vnde Meaco decus accederet; ad Nobunangam lectos quadraginta mittunt cum ingenti dono, vt iubeat opus euerri. Sed & inde mæsti rediere, non habito ad Regem aditu, Præfecti solertiâ, qui agi dignitatem suam credens, præcurrebat. Idem Præfectus, cum sustollenda tigna essent, & vim magnam hominum requirerent; duos misit Nobiles, qui suo loco interessent operi: quæ res fecit, vt voluntarij permulti ex Ethnicis auxilium ferrent. Idem mox spectatum venit ædificium, & aliquid pecuniæ contulit. Idem cum in opera, quæ Nobunanga faciebat, fabri omnes adigerentur; vnam duntaxat Templi christiani ædificationem excepit. Assumptæ in Cælum Virginis nomine, quo primùm die Xauerius Iaponiam attigit, dedicatum est Templum: eiusque patrocinium haud dubiè non difficultates modò sustulit, sed tantum fauorem conciliauit sancto labori. Miraculi instar habita duo sunt. Primum in caput operarij nudum, vt ferè habent Iapones, dum tectum imponeretur, lapsa tegula, existimantibus omnibus extinctum, ita leuiter perstrinxit, vt opus non intermiserit. Qui beneficium diuinum agnoscens baptismum primo quoque tempore suscepit. Deinde cum incendium, quod Insulam depopulabatur, vento ingenti ad Templum compelleretur; vbi ad proximam domum venit, præter omnium opinionem, conuerso repente vento, in diuersam partem retortum est. Profuit igitur non ad honestiùs modò sacra tractanda, sed & ad christianæ legis famam spargendam operis splendor: cum iam ab aduenis spectaretur inter magnifica Meaci tecta; perque eam occasionem Christus annunciaretur. Inter visentes fuit Bonzius iam quinquagenarius, qui persecta Patrum domestica disciplina, non solum christianus esse voluit; sed etiam è Sociorum numero. Rochus ei nomen impostum. Incitata simul pietas est Christianorum. Itaque Natalitia Domini solennia magno ex vicinis circa locis concursu celebrata sunt. Et quoniam opportunè illa ipsa nocte aduenit Pater Ioannes Franciscus Stephanonius è Ximo à Caprali missus; statuere Patres sacrarum quoque specimen cerimoniarum dare: Diaconoque, & Subdiacono ritè ministrantibus, diuinum sacrificium, cum apparatu quàm possent maximo exequi: quod primum in Iaponia vniuersa peractum est sacrificium cum ea cerimonia. Completus est Ioannes Franciscus insolito gaudio, cum vidit elegantiam, ac munditiam rerum, quas Christiani ad celebritatem comparauerant: & lacrimans, sublatis ad Cælum manibus, sæpè ingeminabat, quanta hinc voluptas esset Socijs Italiæ, atque Europæ totius, si quæ hic videmus viderent. Concurrere interdum etiam Ethnicis spectatum Ecclesiam, admirantes hinc elegantiam, & nitorem apparatus, hinc & multò magis mutua inter se Christianorum comitatem, caritatemque, qua tanquam germani fratres candidè, fraternèque agebant.

In Brasilia magnæ spei ceptæ superiore anno apud Fluuium Regalem Ecclesiæ nequaquam optatum exitum habuere: nam cum Ludouicus Brittus Prætor Bayensis contra Apiripem copias ducens ad Oppidum Sancti Thomæ appropinquaret; Surubi ex Pago Sancti Ignatij eum suis profugit. Quo cognito Prætor ad eum, tanquam pace violata, insequendum tetendit. Leui prælio in syluis commisso, sclopeti glande fortuitò Surubi extincto, ceteri se dediderunt. Non defuere

252

Novi templi
structuram suis
opibus adiu-
uantur.

253

Meacenses Eth-
nici christiani
templi structu-
ram impedire
conantur.

254

Tandem ipse
met cum Præ-
fecto Vrbi o-
pem ferunt.

255

Templum Dei-
pæ Virgini
dedicatur.

256

Faber murarius
Ethnicus à gra-
ui periculo libe-
ratus, baptiza-
tur.

257

Ab igne vibem
deuallante ser-
uatur illæsum
Templum.

258

Bonzius ad Ba-
ptismum, & So-
cietatem acced-
dit.

259

Solenne sacri-
ficium primùm
in Iaponia cele-
bratur.

260

Templi nitorem
etiam Ethnicis
admirantur.

261

Brasiliae res in
fausta.

262

Surubi mors.

263
Templa profa-
nantur.

264
Bellum in Pro-
montorio frigi-
do ab Anto-
nio Sallemio
excitatum.

265
Antonius Bar-
reriis tertius
Basilix Episco-
pus.

266
Pernambuct
Collegium à
Rege Sebastia-
no fundatur.

267
Mexici lue
grassante Iaco-
bus Lopius mo-
rietur.

268
Peruix Pro-
uincialis Iose-
phus Acofta
declaratur.

269
Balthasar Pinna
Limani Colle-
gij Rector.

270
Provincialis
Conuentus ce-
lebratur.

271
In eo decreta
pro animarum
salute.

272
Ex Millionibus
fructus colle-
ctus.

desuere graues auctores, qui testarentur eò deditiōem factam, quòd solùm redeundi ad Ecclesias nulla seruitutis mentio illata esset: tamen captiui omnes abducti, & in Sancti Thomæ Ecclesia indignis modis pro carcere habiti. Nihil neque Oppidani Sancti Thomæ, neque Beatæ Virginis à Spæ rapinæ militum reliquum fecere: qui duo ex tam multis pacatis Pagis supererant. Prætor in digressu eorum quoque Pagorum homines ad Ecclesias prope Bayam duci iussit. Ita post magnos Patrum labores, & spes propagandæ religionis ingentes, eò recidit res; vt mille ducenti Brasili ad pagos Bayenses deducerentur: quorum plerosque Deo miserante in suprema vitæ clausula sacro baptismate expiatis morbi intra annum seruitutis periculo exemere. Antonius quoque Sallemius, Brasiliæ australioris Præfectus, bellum hoc anno gessit contra promontorij frigidi accolas. Qua in expeditione, cum primùm, quæ oppugnabatur gens, strenuè dimicans victoriæ exitum incertum faceret; vnus de Societate Sacerdotis voce mitigata arma posuit. Inde ceteri Pagi facilè in ditionem venèrè. Ceterùm abducta, miserèque vexata mancipia facilè ostenderunt, non tam religioni, quàm auaritiæ bellum gestum, frustra reclamantibus, & obluantibus Patribus. Quos nulla ærumnarum ita macerabat, vt angor animi, quòd viderent vbique portam Euangelio, quam Sanctus Spiritus latè panderet, cupiditate paucorum occludi. Atque opportunus aduenit sancti certaminis pro libertate miserorum, ac religione suscepti dux, nouus Episcopus Antonius Barreriis, qui Brasiliensè ouile tertius paut. Hoc anno Pernambuci, cum Oppidum locupletibus, ac nobilibus Lusitanis frequens sit, exposita Romæ, & in Lusitania sedis opportunitate, à Patre Gregorio Serrano Brasiliæ Procuratore, Collegium, Rege Sebastiano fundante, institutum est: idque ea Prouincia, post Bayense, ac Fluminis Ianuarij Collegium, tertium numerat.

Grauißima hoc anno lues depopulata est populos Mexicanos, Collegij quoque Mexicani Rectoris vitæ, & doctrinæ præstantis Iacobo Lopio erepto. Instituta est in eo Collegio Sodalitas Beatæ Virginis: & Collegium ipsum ab Alphonso Villafecca, qui indeusque ab initio Societatem complexus ades cum horto Patribus attribuerat, ac multa deinceps subsidia benignè subministrarat, annuo vestigali firmatum est.

In Peruvia initio anni ipsi Ianuarij Kalendis declaratus est Prouincialis Iosephus Acofta domesticorum, & externorum summa voluntate: eò præcipuè à Visitatore lectus; quòd locorum erat peritior, & vulgo clarus, fama doctrinæ haud dubiè in eo tractu primus, rerum etiam spiritualium prudens, quanquam iudicio Plazæ præstantior in propositionibus, generalibusque sententijs, quàm in assumptionibus, proprijsque rerum agendarum iudicijs. Balthasar Pinna, quem animo Visitator Prouincialem destinaret, Rector Limano Collegio appositus. Celebratus est subinde prouincialis conuentus, in quo, tamen Procurotoris, qui Romam mitteretur, lectio dilata, quoad inspectio Visitatoris lucem rebus multis afferret; tamen multa ad Societatis, & religionis Christianæ profectum tractata. Rogatus Visitator, vt adesset; ita interfuit, vt suffragij ius nequaquam assumeret. Actum præcipuè de curanda indigenarum salute, quod eo loco potissimum Societati propositum est: & cuncta circumspèctantibus quadruplex eius rei via offerebatur. Primum suscipiendo Parochorum more Ecclesiarum curam, quas doctrinas vocant: quæ ad id tempus vnica erat ratio visitata ijs in regnis. Deinde per excursions Societatis vniuersæ more. Ad hæc sedes certis regionibus statuendo, quas vocamus Residentias, nulla Parociæ administratione suscepta. Postremò constitutis Collegijs, & Seminarijs, in quibus Caciquarum filij, hoc est nobiliores è gente pueri, piè, & sapienter educarentur. Excursions existimatæ sunt planè fructus amplissimi: cum plerisque in locis tenuis in admodum Euangelij notitia esset, Parochis vel necessaria doctrina vel sermonis vernaculi scientia, vel zelo animarum destitutis: imò locis multis Parocho nullo. Præterea vsus apertè docuerat, seu metu, seu alia causâ populos Confessario infestos, nec audentes aperire sincerè conscientiam, abuti sacramento

mento confessionis; unde fiebat, ut magna copia generalium confessionum per eas excursions exciperetur. Ad hæc cum & vitæ quoque species modesta, ac religiosa, & abstinentia in primis non gratiam modò, sed etiam admirationem conciliaret euangelizantibus; libenter se ijs quisque tradebat formandum, quorum perinde amabat, & suspiciebat virtutem. Postremò in ipsosmet Parochos magnæ redundabant commoditates tum ab exemplo, tum ab modestis exhortationibus: dum illud, qui obirent eas excursions, diligenter cauere, ut reuererentur, & colerent Parochos, eorumque apud plebem auctoritatem conseruarent; neque vlllo modo ingenium præferrent censorum, neque etiam ijs molestiam exhiberent siue hospitij, siue mensæ causâ: verùm ad Xenodochia diuerterent; quod & ad conciliandam Curionum benevolentiam, & ad liberius preceationes, meditationesque, ac ceteras religiosas functiones obeundas valitutum esset. Tempus verò excursionum legendum, quo Parochi adiutores maximè expeterent, ac populi solutiores essent ab opere: quod tempus ferè est à Natali Domini ad solennia corporis Christi. Horum nec difficilis, neque controuersa fuit deliberatio. Illud difficultates habuit maximas, suscipiendæ necne Paræciæ, in quibus Curionum munia cuncta exercerentur. Obijciebantur ex vna parte sæpè decantata pericula ex licentia, ex occasionibus intemperantia gentis, tum auaritiæ nota in exigendo Camarico (sic vocant collatam ab indigenis ad victum stipem) & stipendio à patronis, aut regijs fisci Præfectis: unde & lites quotidie orirentur, & gratis offensus populis, existimantibus Euangelium sibi venale proponi, Super hæc assiduè cum potestatibus secularibus religiosam administrationem perturbantibus: nec quos Præpositis Regularium videretur in Paræcijs collocari, vel abduci sinentibus: nec minùs cum Episcopis decertandum, qui in Religiosos Ecclesijs præpositos, tanquam Parochos sibi subiectos, etiam de moribus, & vita contendunt inquirere, quartam insuper partem stipendij repetentes. Ex altera parte extrema memorabatur gentis necessitas. Societatis institutum propriè ad propagationem Euangelij factum. Quid huc, aiebant, venimus? Quid Societas in hisce regnis spectat, nisi Euangelij propagationem? Stationes liberæ curæ, excursions per interualla satis non sunt. Nam neque ea gentis huius ingenia sunt, quæ sine aliquo imperio ad officium pelli, ac nisi assiduè infles, diu officium ipsæ conseruent. Pueris assimiles sunt, magistri præsentia, paternaque animaduersione egentes. Hæc cum dicerentur, & Proregis flagitatio magnificè explicaretur; visum est id etiam genus attendendum Euangelicæ culturæ: sed hæcenus, ut testarentur Proregi, & quibus oporteret, experimenti causâ id onus suscipi. Interim incommoda leuari posse, si probatissimi quique in eam curam deligerentur, & Præsidentem apud se haberent prudentem, ac vigilem: ijdemque omnes vnâ aliquâ domo religiosè viuerent. Nam cupiditatis, & auaritiæ nomen facillè sublatum iri, si conseruaretur ea ratio, quam Prorex nuper introduxerat, ut publicum esset ararium, unde Sacerdotibus præberetur argentum: nullo neque à populis Camarico, neque à patronis stipendio repetito. Illud quoque posse facillè impetrari à Gubernatoribus, ut ipsi Societati, cuius operam tantum flagitant, liberam suorum curam relinquunt. Causam verò cum Episcopis, quanquam sanè difficilem; tamen cum esset cum omnibus Regularium Ordinibus communis, & negotium Rex suscepisset: sperabatur etiam ipsam remedium habituram. Videndum igitur, si mitigarentur ad eum modum incommoda: experiendum, loco delecto, vbi posset iusta Religiosorum familia sustineri, nec proximè Vrbes, quia promptiora ijs auxilia, nec in remotissimis regni angulis, ut faciliora haberent Moderatorum adiumenta, quo oculos propiores. Statutum præterea est, ut catechismi scriberentur Quichuâ, & Aymariçâ linguâ, alijque libelli, ars grammatica, & vocabularia: quod negotium Barzanæ, qui iam affecerat, commendatum. His de gentis iuuandæ vijs magno consensu decretis, ad conseruationem Societatis versa deliberatio: ac seridè disputatum ut iniretur via, qua Societas Prouincialibus earum regionum, quò longius à capite abessent, hoc auxilia non communia modò, sed etiam propria quædam

Hist. Soc. Iesu Tom. 4.

R

fugge-

273

Cum Parochis
cautè agendum
in Missionibus.

274

Opportunitus
ad Missiones
tempus.

275

An à Nostris
Paræciæ susci-
piendæ: pro
vtraque parte
rationes.

276

Suscipiuntur
experiendi gra-
tia, & quibus-
dam adiuuen-
tis.

277

Decreta pro So-
cietatis conser-
uatione.

278
Commissarium
perpetuum non
esse instituen-
dum, qui Pro-
uincialis præsit.

279
An expediat in
Hispania erigi
Seminarium
Sociorum in
Peruuiam mit-
tendorum.

280
Balthasar Pinna
Procurator Ro-
mam mittendus
eligitur.

281
Paræcia susce-
pta experiendi
gratia.

282
Visitatio Epi-
scopi in Paræ-
cijs Societatis
non recusanda
omnino.

283
Oblationes
quomodo ac-
ceptandæ, ac di-
stribuendæ.

284
Iacobus Porres
Collegij Lima-
ni, Iacobus à
Sylua Collegij
Cusquenſis fun-
dationem offer-
runt.

suggereret. Ante omnia nemine discrepante, maximè autem Iosepho Acoſta Prouinciali ita censente, nullo modo visum est expedire, vt esset Commissarius perpetuus, neque cum ordinaria potestate, neque cum extraordinaria certis in causis Prouinciali præpositus. Nam ordinaria potestas, inquit, Commissarij non expedit: tum quia decreto secundæ generalis Congregationis repugnat, tum quia incommodis, quæ timentur, non itur obuiam. Sed quæ timebantur in vno, integra in duobus manent. Quippe quibus periculis subiaceret Prouincialis, ijs nihilominus Commissarius obnoxius est. Multò minùs Commissarius secretus visus ex vsu est, ne ambitioni, querelis, suspitioni, turbis, dissidijsque ostium aperiretur. Itaque quod auxiliij, & remedij genus Constitutiones Generali tribuunt, id proportionè seruata censuerunt Prouinciali satis fore: vt quod illi quatuor Assistentes, id huic quatuor Consiliarij præstarent. Cùm ageretur de perpetuanda Prouincia perenni sobole; Primum existimarunt, cùm futurum nunquam esset, vt posset sibi ipsa sufficere Prouincia, nisi ex Europa identidem supplementum acciperet; in consultationem venit, an expediret Collegium in Hispania excitare, quod esset Peruuiæ Seminarium. Aequum videbatur conferre Peruuiam in alimenta eorum, qui in emolumentum ipsius educarentur. Certiora etiam videri poterat eo pacto futura supplementa. Ceterùm neque ad vsu, neque ad exemplum eam rem valituram censuerunt: eò maximè, ne vulgus suoapte ingenio cupidum, amplificatorque sermonum, iactaret acutè viam inuentam quantumuis argentum ex nouo orbe in Europam transfuehendi. Ad hæc domesticæ inter Prouincias lites, & querelæ facillè extitissent. Nam cùm ægrè hoc tempore Peruuiis satisfaceret, cum gratuito præberentur auxilia, quid tum fieret, cùm traderentur quasi mercede conducta? Nec erat facillè longo in studiorum cursu, vt quibus scholasticorum eandem retineret voluntatem eas gentes aduendi. Itaque faciliùs, commodiùsque, si quos in illam expeditionem Deus vocaret, ipsa in Peruuiam institui posse: eo quoque compendio, quòd interim & affuescerent moribus, & linguæ gentis, & vilem subinde operam multis locis conferrent. His, alijsque Ianuario mensæ Limæ constitutis, iterum conuenerunt hoc eodem anno Cusqui ad eligendum Procuratorem, qui Romam mitteretur, cùm iam Plaza inspectio multa illustrasset, & grauia super hæc negotia perurgerent. Procurator Balthasar Pinna lectus est. Lecto Procuratore accersitus est ad consultationes etiam Visitator, qui vt in priore conuentu, sine suffragio interfuit. Hic rursus de indigenis iuuandis consultatione habita, visum est omnibus Paræciam, quæ est in Oppido Iuli, Prouinciæ Cinquti, experiendi causa suscipiendam. Quòd si experimentum ostenderet extare ex ea procuracione pretium operæ; tum alias suscipi posse, sed non perpetuas: verum ad id tantum temporis, quod populo cuiuspiam rectè, ac firmiter instituendo satis foret: tum ad alium, atque alium deinceps migrandum, quo latius, & ad plures opera permaneret. Quòd si Episcopus veller Societatis Paræcias visere; non recusandum esse in rebus propriè ad Paræciam pertinentibus. Quòd autem ad homines ipsos attineret, modestè, & humiliter libertatem religiosam seruandam. Dubitatum de oblationibus, missis votiuis, legatis testamentorum, quin etiam muneribus illis, quæ Camaricum vulgò dicuntur, recipienda nec ne essent. Et oblationes quidem in Ecclesia à Fidelibus fieri consuetas, nequaquam prohibendas: tum ne populus sancti eius operis fructu priuaretur, tum etiam ne ad eò antiqua, ac pia consuetudo paulatim excidat. Verùm res minutiores, vt fructus, ac radices, quas papas, & ciunum vulgò appellant, statim distribui pauperibus, aut ad ægrotos mitti debere, neque villo modo Patrum in domicilium importandas. Res verò maioris pretij, pecora, ceram, & alia id genus deponi posse penes Magistratum populi: pios in vsu opportunè distribuenda, nulla re pro sacrificijs, nullo etiam legato admissio. Cantum diuino cultui adhiberi solitum, & apparatus alijs Parochis solennem seruandum: præsertim cùm populi specie illa cerimoniarum valde allicerentur ad pietatem. Cùm Iacobus Porres Sagredus, & Anna Sandoualia illius coniux Collegij Limani: & Iacobus à Sylua, ac Tereſa Orgo-

Orgonia item coniuges, Collegij Cusquensis foundationem offerrent; visa est Patribus, si Pater Generalis probaret, vtraque admittenda. Absoluto conuentu Balchazar Pinna Romam iter intendit, (eius loco Collegio Limæ Zuniga præfecto) Portillus Porosium ad initia ibi sedis ponenda. Bracamontius, Barzana, Iacobus Martinus, & alij nonnulli ad Paraciam Iuliensem, quam, quemadmodum dixi, experimenti causa, placuit suscipi. Est populus Iuli in pronincia Ciu-
 quito ad lacum celeberrimum Inticacam, numero ad sexdecim capitum millia, quinque & viginti leucis ab Vrbe Pacis, ab Cusquo sexaginta: quatuor collibus includitur, quatuor in Paraciam distribuitur. Cæli temperatio inclementior ob assiduas exhalationes, ac ventos frigidos ex adiacente lacu surgentes. Sterile, & squalidum solum, & nudum gramine. Lacus ipse ex ea parte minimè piscosus est: lingua vtuntur Aymarica, quæ latissimè ab Cusquo ad Tucumanum spargitur: vt per eam occasione facillè Societas nancisci Catechistarum egregium posset numerum. Illa autem maxima erat loco opportunitas, quòd ibi iusta Religiosorum familia intra eadem septa poterat conseruari: magnum religiosa discipline, & institutionis populi adiumentum. Præterea inde ad complures circa populos faciles patebant excursus. Bracamontius constitutus est Rector: Barzana præcipuè adultos tractante: Iacobus Martinus instituendorum puerorum laborem assumpsit, tantâ curâ, vt spatio menstruo amplius quadraginta eorum Innocentium optimè totum catechismum tenerent, interseque interrogando cum populi admiratione certarent. Tanta etiam alacritate animi, ac voluptate infundabat ei operi Martinus; vt sortem suam cum regia nequaquam se mutaturum profiteretur. Cæptus est singulis diebus catechismus: sacris verò non solum matutina concio instituta; sed etiam narratio cuiuspiam historix siue è sacris libris, siue è Sanctorum vitis, quæ accommodata loco esset, quam, narrationem exempli, vocant. Idque sermonum genus miræ vtilitatis non solum nono in Orbe, sed etiam multis in locis Hispaniæ, vbi in vsu est, deprehenditur. Visit subinde nonam sedem Plaza, & cuncta certo ordine temperauit. Triplici maximè in genere labor illic Patrum versatur. Primum in institutione catechistica gentis, sumministrandisque diligenter, ac liberaliter diuinis præsidijs. Deinde in humanitate, cultuque politione inducendo, barbaricisque ritibus, ac fordibus abolendis. Postremò, quod tamen plenum inuidiæ negotium est; tamen & necessarium, & maximi ad promouendam religionem momenti, in defendendis suæ curæ commissis: ne aut copiosis suis spoliarentur ab externis, aut oneribus grauioribus iniquè premantur. Plurimum autem proficere non hac solum fida tutela, institutionisque constanti sedulitate; sed etiam paterna quadam humanitate, ac maximè rectæ vitæ constantibus exemplis: quæ admirans populus, non amare minus, quàm reuereri tales magistros cæpit, & sanctos appellare. Inde autem discipline animo paratiore suscipiens, ita breui in religione, cultuque humanitatis profecit; vt in Peruvia non Iuliensem modò Patrum, sed & populorum nomen latè celebretur. Interim inter Ciaciapoiias, qui ducentis leucis Lima absunt, Pater Christophorus Sancius eò superiore anno, cum Petro Michaële Fontio, profectus, vir è primis, & maximè vtilibus operarijs siue inter Hispanos, siue inter indigenas, laborum assiduitate vitam amiserat, magno gentis exemplo, ac motu.

285 Iuli descriptio

286 Nostorum labores, præsertim in catechismo docendo.

287 Nostri ab admirandis populis sancti appellatur.

288 P. Christophorus Sancius inter Ciaciapoiias moritur.